

PISANII SÂNGEORZENE

REVISTĂ DE SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ

ANUL II, NR. 15, NOIEMBRIE, 2013

În acest număr: VICTOR ONIȘOR, DORU VALERIU MĂȚI, ALEXANDRU DĂRĂBAN,
MONICA ȘTEFANIA MĂGUREAN, EMILIA PARASCHIVA POP, MARIN MALAICU-HONDRARI

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL II, NR. 15, NOIEMBRIE 2013

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33, jud. Bistrița-Năsăud; E-mail:
florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
alexandrudaraban53@gmail.com

TEHNOREDACTARE: *Alexandru Dărăban*

COPERTA I: *Sfântul Atanasie Todoran din Bichigiu*

COPERTA IV: *Sfinții Martiri Năsăudeni*

ISSN 2285 – 8229
ISSN-L 2285 – 8229

BISERICĂ ȘI SOCIETATE

TODORAN

VICTOR ONIȘOR

Împărăteasa Măria Teresia, ajungând pe tronul Habsburgilor, se vedea amenințată din toate părțile de dușmani puternici. Tânără cum era, dar sta rezolută întru a-și apăra moștenirea cu puterea armelor. Aceasta nu era lucru ușor după organizațiunea de atunci a oștilor. Armata permanentă era o instituțiune nu îndeajuns împământenită! Nobilimea avea o mulțime de privilegii, care o dezvățaseră de a purta armele, iobagii erau în mâna boierilor, dar nu ca să-i învețe a se bate cu dușmanii țării.

Cu toate aceste neajunsuri împărătesei îi succese a-și organiza o armată, care a fost întrebuințată cu folos în războaiele avute cu lacomii săi vecini. Mai erau însă și alte nenorociri pe acele vremuri, mai ales pentru populațiunea de la hotarele de miazăzi și răsărit ale țărilor. Din acestea părți a fost lăsat de soarte să vie de multe ori năpastă asupra locuitorilor din țările de la Dunăre. Turcii erau oarecândva periculoșii vecini. Mai erau și tătarii, dar până atunci își pierdură din groază. Un al treilea flagel, poate cel mai stricăcios când venea, era ciuma.

Pentru a se apăra de acești trei dușmani grija domnitorilor a fost, ca la hotarele țărilor să se îngrădească cât se poate de bine. Acest fel de apărare nu era nou pe timpul Măriei Teresia. Ideea înființării miliției de graniță a fost practică încă pe timpul regelui Matia, primul domnitor al Ungariei, care s-a îngrijit de armată permanentă. El a înființat o astfel de miliție confiniară în Croația și Bosnia câtă ajunsese după împrejurări sub coroana Ungariei. Urmașii lui mai puțin vrednici <au> întrelăsat a continua cu acest fel de apărare contra primejdioșilor dușmani. Mohaciul le-a adus aminte de acest lucru, dar era târziu. A trebuit să se strecoare multă vreme până turcii au fost scoși de pe teritorul acestor plaiuri. A costat multe lupte și multe jertfe până s-a putut ajunge la pacea de la Pasarovitz (1718). Scăpată odată țara de acești oaspeți neplăcuți, nu era nimic mai natural, decât să se ieie măsurile de lipsă, ca dealtădată să putem fi scutiți de molestătoarea lor vizită.

Măria Teresia și cu sfetnicii săi, văzând acest lucru, s-a apucat de înființarea miliției confiniare de a lungul frontierei de la sudul monarhiei. Până la anul 1760 s-au înființat și organizat nu mai puțin ca 14 regimente de grăniceri la hotarele Dalmației, Croației-Slavoniei și trecând peste Dunăre în Banat până la munții Transilvaniei. Acest lanț nu era de ajuns pentru a se ști în siguranță. Planul mai departe era ca lanțul să se prelungească în formă de semicerc de-a lungul granițelor Ardealului până către Maramureș, mai făurindu-se belciugi din regimente de grăniceri.

Intențiunea era bună. Numai cât realizarea planului era împreunată cu multe greutate! Poziția de drept a Ardealului, ajuns nu de mult în mâna Habsburgilor, față de celelalte țări, era gingașă. Curtea voia ca să ieie în considerație și legile acestei țări, pentru a înconjura orice pricini de nemulțumire. O altă piedecă era că între națiunile care formau statele de atunci ale țării, era un mare antagonism. Afară de aceea nobilimei nu-i venea la socoteală să scape din mână atâtea moșii și atâtea puteri de muncă, și ce era mai mult, să se mai creeze oameni liberi, care să reclame aceleași drepturi omenești. Ba în mâna acestor oameni să fie și armele.

Pentru curte erau însă multe avantaje. Avea organe de siguranța locală. Avea o barieră puternică în calea năvălitorilor. Avea barieră contra ciumei și în caz de lipsă putea lua cele mai eficace măsuri sanitare spre a împiedica lățirea acestui rău.

Încercarea cu regimentele deja înființate dovedise, că în timp de război să poată avea o armată bine instruită și disciplinată, care în timp de pace nu costă nimic. Militarizarea familiilor de țărani aducea cu sine și o clasă de oameni liberi, care putea să mai înfrâne multele excese ale lacomei aristocrației. De aici urmează, că piedicile și insistența cea mai mare s-a făcut contra militarizării din partea aristocrației.

Curtea nu dete îndăret. Începu numai decît la realizarea planului său, de a întinde lanțul de grăniceri, de la Poarta de Fier către Turnu-Roș prin ținutul Făgărașului și a Brașovului, de aici prin secuime pînă la Rodna. Elementul, din care să se asenteze noii militari în aceste locuri, era românii și secuii. Anume era contemplată înființarea a celor cîte 2 regimente de infanterie și unul de cavalerie din români și secui.

Gubernator al Ardealului era pe atunci contele Ladislau Kenieny. Acesta răspunse curții, că militarizarea se poate face numai cu învoirea Dietei. Măria Teresia părăsise ideea de a lua în considerare astfel de formalități, iar guvernatorul fu trimis în pensiu. Imediat împărăteasa denumi ca comandant general al trupelor din Ardeal pe generalul Sweeney, pe care fără de a se convoca Dieta pentru a alege guvernator, îl investi și cu funcțiunea de președinte al guvernului. Acest general era încredințat cu organizarea miliției de grăniceri. Se poate presupune, cu cîtă dragoste va fi fost primit din partea aristocrațiilor, care se așteptau la conchemarea Dietei.

Ca curtea să nu poată fi învinuită, că ia nimicitorii din mâna domnilor, ea a luat în combinațiune mai ales acele ținuturi, care n-au ajuns niciodată în iobăgie. Iar mai înaintea de toate s-a informat de la locuitori, dacă sunt aplicați a lua armele.

Între ținuturile luate în această combinație a fost și ținutul Năsăudului în care s-a organizat regimentul al II-lea de grăniceri. Din istoria acestuia povestesc aici un remarcabil episod foarte puțin cunoscut în lumea mare.

Regimentul de la Năsăud a fost organizat din populațiunea alor 44 de comune, situate pe Valea Someșului, a Bârgăului și a Monorului. Aceste 44 comune la un loc sunt cunoscute sub numirea de *Districtul Năsăudului*.

Nu toate însă au fost militarizate deodată. Începutul s-a făcut cu cele de pe Valea Someșului, aparținătoare la vechiul *Districtus Rodnensis*. Aceste 22 comune curat românești, în toate timpurile și-au conservat libertatea, avînd din primele zile ale regatului Sf. Ștefan menirea de a apăra plaiurile — figurau ca *miliție castrensă*. Ținutul lor în secolul al XV-lea a

fost încorporat la districtul Bistriței, care forma parte din *fundul regiu*. Condițiunea a fost, ca locuitorii lor să guste întotdeauna aceleași libertăți ca și sașii. Dar cu timpul au pierdut multe din aceste libertăți și au ajuns în conflict cu sașii, care le luaseră mai mulți munți și i-au trecut în mâna câtorva familii din Bistrița.

Chiar pe timpul executării pianului de militarizare era în curgere un proces de acest fel între comunele someșene și cetatea Bistriței. Oameni de inimă și jertfitori pentru binele poporului n-au lipsit nici pe acele vremi. S-a aliat un bărbat harnic, al cărui nume e prea puțin cunoscut și cufundat de mult în negura uitării, chiar în acel ținut, unde ar trebui să fie binecuvintat. Este *Ștefan Cute* din Feldru. Acesta, în înțelegere cu alți fruntași din comunele neîndreptățite, înainta jalbă la guvernul din Sibiu. Nefiind ascultat acolo, merge la Viena. O comisiune trimisă de la curte să cerceteze denunțările contra unor abuzuri, făcute la municipiul Bistriței, a fost însărcinată să ieie în cercetare și cearta dintre comunele someșene și municipiul Bistriței.

Comisiunea a lucrat la fața locului în iunie și iulie 1761. S-au făcut fel de fel presiuni și amenințări asupra someșenilor. Cute a fost citat de două ori înaintea comisiunii. S-a prezentat, însă numai însoțit de alți 100 tovarăși încâtva armați, înaintea comisiunii s-a prezentat numai după ce aceasta a dat doi ostatici soților săi, care îl așteptau afară.

Cute a apărut cu multă vrednicie cauza înaintea comisiunii. Bistrița n-a putut dovedi cu nimic presupusele sale drepturi. Cu un prilej Cute a declarat, că someșenii sunt gata să se militarizeze.

Militarizarea era un ghimpe de nesuferit și în ochii bistrițenilor. Cât ar fi putut n-ar fi lăsat nici ei aceea ce aveau în mână. Din pricină că militarizarea era adusă în legătură și cu vânătoarea după suflete - prozelitismul - se temeau, ca nu cumva să fie prizonieri pentru protestantismul lor și să fie constrânși să-l părăsească. Ce neliniște mare trebuia să chinuiască în acele timpuri pe capul unei țări, când știa, că e răspunzător pe ceea lume pentru atâtea suflete, care nu trăiesc în credința cea adevărată sub sceptrul său! Pe de altă parte se știe, că ce a fost în stare să facă fanatismul din oameni, când a fost vorbă, de convingerile lor religioase.

Mâncând din aceste vederi sașii au făcut mare rezistență. Dar nu într-atâta pe față, pentru că fiind încurcați cu denunțările, pentru a căror cercetare a fost trimisă comisiunea amintită, aveau frică de mânia Vienei. Pentru a zădărnici s-au uzat de mijloace neiertate. Și aceasta le-a succes cu atât mai mult, cu cât aveau a face cu românii, care țin pe moarte pe viață la convingerile lor religioase¹.

Curtea căuta să extindă deodată cu militarizarea și unirea cu biserica Romei, care pe atunci încă nu ajunsese a se lăți până în aceste ținuturi. De aceea populațiunea. când a fost întrebată despre aplicarea ei de a se militariza, i-a pus în vedere și această chestiune atât de momentuoasă. Colonelul Schroeder, comandantul garnizoanei din Bistrița, a dezvoltat mult zel întru a îndemna pe români, ca deodată cu primirea armelor să primească și unirea.

Dacă cunoaștem firea poporului în ceea ce privește chestiile de credință, putem să ne închipuim, ce luptă, se va fi petrecut în sufletul lui, până ce se va fi putut declara, că primește

¹ **Revista Ilustrată**, Anul V, Bistrița, nr. 13, 1 iulie 1902, pp. 150-151.

și unirea — lepădarea de credință din moși-strămoși — deodată cu militarizarea. De altă parte nu trebuie să lăsăm din vedere, că aici era un teren foarte priincios dușmanilor militarizării, pentru a vâri ceartă și a semăna ură între popor, a-l înfrica și depărta de la primirea armelor. Într-adevăr, acești dușmani n-au lăsat neexploatat terenul. Pe sub mână au întrebuintat prilejul de a ațâța pe oameni unii contra altora, a le vâri în cap fel de fel gânduri și temeri, arătându-le în culorile cele mai negre: ce e disciplina în oaste, greutățile războiului, că nu vor putea trăi să fie soldați și cultivatori de pământ totodată și multe lucruri de acestea, foarte potrivite de a înfrica pe oameni, când e vorba de a se face un pas decizător în viață. Și acestea n-au rămas fără urmări nu numai în ținutul Năsăudului, ci și în alte părți, unde s-a organizat grânicerimea.

Dar la Năsăud s-a petrecut un fapt foarte regretabil. Jertfă au căzut mai mulți frunțași, care au trebuit să plătească cu viața pășirea lor curajoasă față cu ceea ce li s-a părut lor, că e o înșelăciune.

Buccov, însărcinat cu organizarea miliției confiniare, a călătorit prin părțile țării pentru a-și lua informațiuni directe. Dânsul a și alcătuit proiectul de militarizare și-l înainta în octombrie 1761 consiliului împărătesc din Viena, unde afla aprobarea. În conformitate cu acest proiect s-a trimis personalul trebuincios de comandanți și ofițeri, care s-au apucat numaidecât de muncă.

Între locuitorii de pe Valea Someșului și curtea din Viena s-au făcut și pertractări directe. Dintre conducătorii acestor pertractări ne e cunoscut până acuma numai Tănase Todoran și Ștefan Cute, pomenit mai sus.

Acest Todoran a fost născut în comuna Bichigiu, situată într-o vale strâmtă în partea sud-estică a muntelui Țibleș. Urmași din familia lui Todoran se mai află și astăzi. După cum se povestește, Todoran era om cu carte și ocupa funcțiunea de colector de dare în comunele de pe Valea Salvei. Contribuțiunea aceasta, se administra la casa municipiului Bistrița, din această împrejurare încă se poate vedea, că românii de pe Valea Someșului ajunseseră ca contribuabili sașilor. Lista contribuabililor din aceste comune de pe timpul acela se află în arhiva fondurilor granicerești din Năsăud.

Fiind luați someșenii în combinațiune la militarizare, frunțașii lor, între care, fără îndoială, primul loc îl ocupă Todoran și Cute. În conțelegere cu comunele interesate au intrat în tractări cu curtea din Viena în chestiunea militarizării celor 22 comune. Acești frunțași împreună cu alții, ale căror nume ne rămân necunoscute, câtă vreme nu se vor căuta actele în arhiva guvernului din Sibiu de atunci și apoi a curții din Viena, au și călătorit la Viena, unde după mai multe înțelegeri s-a încheiat un *pact de militarizare*, în care s-au luat condițiunile, în mod foarte favorabil pentru locuitorii comunelor. Cei de acasă au primit cu mare însuflețire condițiunile și s-au declarat gata de a primi armele.

În vara anului 1762 s-au și trimis ofițeri în ținutul Năsăudului, care stabilindu-și statul major la Năsăud. S-au apucat de formarea de companii în cele 22 de comune. Poporul a primit cu multă plăcere armele și credincioși tradițiunilor sale de vechi apărător al țării, a arătat mult zel în instruirea militară. Ostenelile ofițerilor au fost urmate de succes deplin. Numai cât datorința ofițerilor nu era să se îngrijască numai de înaintarea în știința militară, ci totodată să

caute de a se situa mai bine populațiunea și economiceste, ținutul prin firea lui sălbatic, acoperit de păduri străvechi, nu era priincios pentru cultura cerealelor.

Lucrurile a mers bine în anul prim. Generalul Buccov cu românii a scos-o ușor și era mulțumit cu ei.

O tragică rezistență a avut loc numai în primăvara anului 1763 în regimentul de la Năsăud, numit al II-lea regiment de graniță românesc transilvan, iar în șirul celorlalte regimente din monarhie având Nr. 17.

Buccov, pentru a lua jurământul de la trupele din nou organizate, a dat ordin, ca din regimentul II să iasă pe ziua de 10 Mai 1763 nouă companii, în echipament de paradă, la comuna Salva pe platoul Mocirlă. Comuna Salva e spre vest de la Năsăud în depărtare de 3 kilometri. În partea nord-estică a comunei se înalță un larg platou numit „Mocirla”. E un frumos loc ce domină Valea Someșului din această parte. Era dar foarte potrivit pentru solemnități militare.

Pe aceeași zi a venit și Buccov, și cu dînsul episcopul Petru Pavel Aron de la Blaj. La sărbătoarea luării jurământului au fost chemați, ca reprezentanți din toate comunele, primarii și jurații. În program era și sfințirea a celor cinci drapele militare.

S-a citit pactul cu condițiunile stipulate la Viena și a urmat jurarea. De față era și Todoran cu alți fruntași, care au fost la Viena ca delegați. Ei spuseră că pactul publicat nu e cel original încheiat la Viena, el e falsificat și cuprinde condițiuni prea apăsătoare pentru popor. Al doilea lucru mare a fost, că soldații au strigat, că jurământul așa cum e formulat nu-l primesc, deoarece lor nu li s-a pus condițiune la primirea armelor să lupte și pe apă, ei numai pe uscat. Între oratorii poporului a fost bietul Todoran, care declară în numele poporului, că condițiunile sunt falsificate și că unui astfel de jurământ nu se supun.

Se vede că dușmanii militarizării au reușit, să amăgească pe bietul popor cu formula jurământului „zu Land zu Wasserr”. Poporul, în starea lui înapoiată de atunci, nu-și putea da seamă, că aceea formulă e generală. Cine știe de câte toate va fi avut frică bietul popor, pentru că deodată cu militarizarea primise și unirea, o lege nouă.

S-au făcut încercări de a se explica cu binele formula. Episcopul și reprezentanții comunelor au vorbit cu blândețe noilor soldați și s-au încercat să-i capaciteze. Totul au fost degeaba. Orice li s-ar fi spus, știau că pe apă nu se pot bate și tot li se cerea acest lucru. Și apoi știm cu toți, că românul din firea lui are puțină încredere față de lucrurile noi și față de străini.

Spiritele n-au putut fi nici de acum liniștite. Episcopul, ofițerii, primarii și jurații au fost trântiți, bătuți și fugăriți în încătrău au putut, ca să-și scape viața. A fugit și Buccov, a fugit și episcopul Aron așa bătrân cum era, a scăpat cu fuga trecând peste dealuri la Zagra.

Furia poporului n-a cunoscut margini. De aici a urmat anarhie. Toți s-au împrăștiat cu toții pe la casele lor, apucând în sufletul lor numai neîncredere și amărăciune. Credința poporului era, că a fost mințit și înșelat.

Faptele au fost raportate cu mare iuțeală la Viena. Această greșeală nenorocită, rezultat al ignoranței și mașinațiunilor ascunse ale dușmanilor militarizării, a fost calificată de *răscoală militară* și tratată după legile militare. Imediat s-a trimis o comisiune de la curte, care veni pe

teritoriul regimentului, cu însărcinarea să cerceteze cauzele și să afle pe urzitorii acelei răscoale atât de odioase din punct de vedere al disciplinei militare.

Comisiunea cât ce sosi, puse mâna pe Todoran și pe alții 20 de fruntași bănuți de capi ai răscoalei. Lucrările și le-a isprăvit foarte iute, după fel de fel de interogatorii, ca să poată judeca.

Se zice, că comisiunea n-a avut trebuință nici de o lună, ca să poată afla natura acelei răscoale, atât de fatale pentru populație. Cu câtă conștiințiozitate va fi lucrat comisiunea nu știm, asemenea nici dacă i-a succes a afla adevăratele cauze și pe adevărații autori. Chiar și actele acelei comisiuni dacă le-ar scoate cineva din arhiva armatei câtă lumină ar putea arunca asupra acelei presupuse răzvrătiri, despre care avem cunoștință numai din tradiție și din autobiografia unui fost actuar sas pe acele timpuri.

După ce actele comisiunii făcură calea la Sibiu și de-acolo la Viena, s-a adus sentința după legile penale militare. Executarea aceleia a urmat în noiembrie. Locul execuției a fost „Mocirla” unde s-a întâmplat și răscoala.

Todoran, ca conducător și prin urmare ca cel mai mare vinovat, a fost sfărmat pe roată, alții, ale căror nume nu le cunoaștem, au fost spânzurați tot pe acel loc. Despre Todoran povestesc bătrânii, că și când era pe roată, de i se sfărma oasele încă striga: „Nu vă dați fraților!” până ce și-a dat sufletul. Locul unde e înmormântat Todoran și astăzi se cunoaște pe Mocirla și l-am văzut și eu de mai multe ori ca gimnazist.

Așa au știut să se jefescă pentru convingerile lor acești vrednici români. În Todoran vedem o adevărată figură de erou legendar, demnă de a fi cunoscută de toți românii. Vrednic tovarăș al celui ce cu 22 de ani mai târziu a urmat tot aceeași cale.

După executarea acestei sentințe, care a cerut viața atâtor oameni fruntași, iar despre a lor vinovăție nu suntem întru nimic încredințați, a urmat mare groază și confuzie în regiment. Mulți, foarte mulți dintre cei ce au fost de față la răscoală și au luat parte activă, chiar la început, când comisiunea a început a pune mâna pe conducători, și-au căutau scăpare prin ascunzătorile munților. Iar alții, care nici aici au se țineau în deplină siguranță, și-au părăsit vetrele părintești și ce aveau aici și au trecut în Moldova.

Pe acea vreme se va fi plăsmuit doina:

„Câți voinici de-a mea măsură
Toți la Moldova trecură,
Acu vine-mi rând și mie,
Lasu-ți mândră dorul ție”

Timp de aproape un an a ținut teroarea și frica în comunele regimentului. La urmă s-a cunoscut și la Viena eroarea ce s-a făcut prin faptul că s-au trimis ofițeri foarte puțin cunosători de popor și limba aceluia. Comanda militară a trimis ca comandant de regiment pe locotenent colonelul Carol de Enzenberg, om prudent și cu mult tact. Acesta cu ajutorul câtorva ofițeri italieni a reușit să liniștească poporul, să-i explice formula jurământului și să-l facă să nu asculte de amăgirile dușmanilor¹.

¹ *Idem*, nr. 14, 15 iulie 1902, pp. 153-155.

SLUJITORI ȘI LUPTĂTORI SÂNGEORZENI PENTRU ORTODOXIE

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Creștinismul românesc are o străveche și glorioasă istorie de aproape două mii de ani în spațiul carpato-danubiano-pontic, constituind astfel o ramură importantă a Bisericii celei una, sfântă, universală și apostolică, înființată de Domnul Iisus Hristos și răspândită în lume de Sfinții Săi Apostoli și de urmașii lor.

În această îndelungată istorie a creștinismului nostru se află, de-a lungul veacurilor, nume slăvite de martiri și sfinți, de episcopi, preoți și diaconi care au pățimit pentru credința în Mântuitorul, de călugări și creștini simpli, dar cu viață îmbunătățită și sfântă.

Poporul român, în general, a avut un mare respect și iubire pentru mănăstiri și călugării adăpostiți în ele. Familia care avea un membru în aceste sfinte locașuri era fericită știind că e cineva din cei mai apropiați, care se roagă zi și noapte pentru ea spre a fi ferită de nenorociri și dușmani și ocrotită de atopoternicia lui Dumnezeu. Stăpâniți de dragostea învățăturilor dumnezeiești propovăduite de biserică și slujitorii ei, românii, în cursul veacurilor, au ridicat o sumedenie de mănăstiri și schituri pe tot cuprinsul pământului românesc ce-a fost sub stăpânirea de dușmănie a ungarilor¹.

Călugării au adus neprețuite servicii neamului în desfășurarea vremurilor, au apărat cu îndârjire legea strămoșescă, au întărit unitatea sufletească peste granițele vremelnice, au dat poporului învățătura îngăduită de împrejurările vitrege și de dușmanii mulți, au copiat și au adus cărțile bisericești și populare din ținuturile libere în cele robite...

Călugării din părțile ardelenene erau convingși că nu pot servi mai plăcut lui Dumnezeu decât sădind zi cu zi în sufletele însetate ale credincioșilor români învățăturile binefăcătoare ce se desprindeau din sfintele cărți bisericești².

Călugării români n-au predicat ură și dușmănie contra altor confesiuni și dacă în veacul al XVIII-lea au condus marea răzvrătire religioasă a poporului, luând parte activă la ea, motivul justificat trebuie căutat în faptul că niciodată legea ortodoxă n-a fost așa de batjocorită, ca atunci, fiind credincioși ei românii despuiți și chinuiți prin tot felul de mijloace³.

¹ Ștefan Meteș, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, p. IX.

² *Ibidem*, p. III.

³ *Ibidem*, p. IV.

Foarte mulți sunt necunoscuți. Un număr important dintre ei ne este cunoscut. De aceea, în rândurile ce urmează, vom pune în lumină pe toți aceia care s-au învrednicit să primească în diferite timpuri cununa muceniei pentru Evanghelie sau au petrecut o viață aleasă, curată și sfântă, meritând să fie scoși din uitare.

Sângeorzenilor, care cu toată vitregia vremurilor, nu le-a lipsit instituția bisericească proprie care le-a fost sprijin și nădejde, îmbărbătare și salvare în fața măsurilor de constrângere și opresiune a oficialităților, în tendințele ei de prozelitism calvin și catolic.

În veacurile XI–XIII s-au petrecut în Transilvania schimbări profunde, în urma suprimării de către cuceritorii maghiari a voievodatelor românești.

Biserica Ortodoxă de pe aceste meleaguri a evoluat în strânsă legătură cu regiunile limitrofe ale Bucovinei și Moldovei. De altfel, Biserica Ortodoxă din întreaga Transilvanie, încă din secolul al XIV–lea, depindea ierarhic de Mitropoliile din Țara Românească și Moldova.

O anumită *ușurință și ajutor* în a emigra, în masă, se datorează și așezării din punct de vedere geografic a Sângeorzului Român. Se învecina cu Maramureșul, cu acces prin Valea Cormăii, iar distanța pâna la granița cu Bucovina era în jur de 40 de kilometri, prin Pasul Rotunda sau prin Pasul Grădinița. În mod sigur, din Sângeorzul Român, au emigrat în Bucovina sau Moldova, apoi unii la Sfântul Munte Athos, spre a se călugări.

Viața bisericească din Parohia Ortodoxă Sângeorzul Român se înscrie în tumultul întregii vieți din Transilvania cu toate greutățile și suferințele prin care a trecut întreaga Biserică Ortodoxă de pe aceste meleaguri. Stăpânit de o neistovită manifestare am colindat arhivele, bibliotecile clujene și bistrițene spre a descoperi „mărgăritarele de mult preț”, chipuri de aleasă povățuire duhovnicească a unor călugări îmbunătățiți, trăitori de-a lungul secolelor pe meleagurile sângeorzene, și nu numai.

Marea majoritate a persoanelor cuprinse aici s-au învrednicit de o înaltă trăire în Hristos, adevărate întruchipări ale unei nespuse iubiri de Dumnezeu și de oameni. Împlinând Evanghelia în diverse forme de viețuire duhovnicească, însă fără a se izola spiritual de semenii.

Văzând importanța duhovnicească pentru slujitorii și credincioșii noștri, voi încerca să scot la lumină această istorie prea puțin știută. Am împărțit structura acestei scrieri în două perioade: până la sfârșitul secolului al XIX-lea și secolul XX până în jurul anului 1960.

Mărturisitori și trăitori până la sfârșitul secolului al XIX-lea

EFTIMIE, călugărul

În 17 iulie 1566 Alexandru Lăpușeanu le scria bistrițenilor să-l prindă pe călugărul fugar Eftimie, amestecat într-o răscoală, care se află la un român Lazăr între satele Bârgău și Sângeorz și să-l trimită în Moldova¹.

¹ *Idem, Istoria Bisericii Românești din Transilvania, vol. I, Sibiu, 1935, pp. 150-152.*

TODOR, popa

Popa Todor din Sângeorzul Român era comandantul unei trupe numeroase de răsculați care a transmis știri din Aredal lui Mihai-Vodă, ațâțând poporul în favorul lui. Aceasta ne-o spune episcopul Napragy și cronicarul contemporan Szmoskozi, cât și hotărârea Dietei ținută la 25 octombrie 1600 după înfrângerea lui Mihai Viteazul la Mirăslău care dispune persecuția nemiloasă a călugărilor români: „Fiindcă stricăciunea și pericolul nostru de acum a venit din cele două Țări Române. De se va afla vreunul că a intrat sau va intra în contra hotărârii țării, pe acela să-l prindă și să-l despoaie orișunde”¹.

MIRON, popa

Tradiția spune că în Sângeorz-Băi exista o biserică de lemn despre care nu există niciun document. La început ar fi fost schit clădit pentru întâia oară în anul 1636 de meșteri locali în Valea Precilor sau după alții în Porcoaia, Poiana Mărului (s.n.) de către popa Miron, care ar fi stat chiar la Vad².

În 17 martie 1636 vlădica Ghenadie întreținea relații cu bistrițenii, pe unde-i treceau oamenii în Moldova și de unde îi cercetau. Astfel, bistrițenii îi trimiteau odată pe diaconul Miron din Sângeorz, cu rugarea să-l sfințească de preot. Ghenadie le scrie din Bobâlna că „văzându-i știința (lui Miron), l-au sfințit preot pentru cinstea dumnevoastră”³.

În urma anchetei dictată de Bukow în anul 1761, aceasta având loc în Sângeorz la data de 29 mai, în prezența comisarilor și a protopopului unit Lupul Naszodi, sătenii declară că vechea biserică a fost ridicată înainte cu 121 de ani, însă a fost devastată de dușmani, așa că au rămas numai zidurile goale. Atunci sătenii au adunat și contribuit cu materiale (piatră, lemn, var, ș.a.), iar un popă cu numele Miron, despre care se zicea că a descoperit o comoară (să fie oare vorba despre comoara din Poiana Tâlharilor, din hotarul Sângeorzului?, s.n.), a plătit „maiestri” și astfel s-a ridicat biserica de la 1669, după cum sta pe inscripție⁴

PAHOMIE, cuviosul

O mențiune ne face cunoscut că un anume Pahomie zidește în apropierea Neamțului Schitul Pocrov, un schit cu același nume găsindu-se și în munții Sângeorzului, având ctitor pe același Pahomie⁵. Mai mult ca sigur este vorba despre cuviosul Pahomie de la Gledin (din apropierea Bistriței) trecut recent în rândurile Sfinților Români.

¹ *Ibidem*, pp. 473-474.

² **Protos. Dr. Macarie Motogna**, *Monahismul ortodox din Maramureș și Transilvania Septentrională până la începutul secolului al XIX-lea*, Editura Mănăstirea Rohia, Rohia, 2009, p. 211; **Nicolae Iorga**, *Istoria Bisericii Române*, vol. 8, Ediția a II-a, p. 327; **Ștefan Meteș**, *op. cit.*, p. 490.

³ **Ștefan Meteș**, *op. cit.*, p. 490.02

⁴ **Virgil Șotropa**, *Contribuții la istoria bisericească*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1937, nr. 21, p. 465.

⁵ **Ștefan Meteș**, *op. cit.*, p. 193.

MIHAIL, popa

În urma ordinului primit primit de magistratul Bistriței, inclusiv senatul orașului, de la generalul Bukow, la data de 11 aprilie 1714 așterne datele cerute, scrise în limba latină și purtând titlul „Conscriptio Popporum Valachicorum in pertinentia Bistriciensis Anno 1714”. S-a întocmit un tablou care conține datele și informațiile, traduse în românește, privind: numele satelor, numărul popilor, dacă locuiesc în casa eclesiei, au foarte puține pământuri aparținând eclesiei și dacă folosesc pământuri parte proprii, parte zălogite, însă supuese dării. S-a mai făcut o situație în ceea ce privește datele personale ale „popilor” dacă posedă boi, vaci, oi, cai, porci și stupi și dacă biserică are arătură măsurată în feldere) și fânațe (măsurate în care). Din această situație aflăm că era un popă Mihail care avea următoarea situație:

- era neunit;
- a fost hirotonit în Maramureș de episcopul Iosif Stoica;
- documentele care atestă acest lucru s-au pierdut la invazia tătarilor;¹
- situația materială: patru boi, două vaci, douăzeci de oi, un cal, patru porci, fără stupi, teren arător și fânațe².

Popa Mihai se găsește printre semnatarii declarației de la Alba-Iulia în care se meționa că „vreau să țină de Biserica Ortodoxă din Alba-Iulia” în uma unei anchete din 1699³.

CONSTANTIN RUS, popa

Este prezent în conscripția de la 1714. Situația lui se prezenta astfel:

- hirotonit în Moldova de episcopul Calistrat;
- documentele s-au pierdut la invazia tătarilor;
- starea materială: doi boi, trei vaci, douăzeci oi, un cal, șase porci, patru stupi, 4 feldere de arătură, fânațe de patru care⁴.

NICOLAE, diaconul

Conscripția de la 1714 îl menționează în perioada popii Constantin Rus, fiind scutit de impozite publice⁵.

VASILE CANȚII, popa

Este evidențiat în conscripția de la 1714 având următoarea situație:

¹ **Virgil Șotropa**, *Icoane din trecutul năsăudean*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1940, nr. 28, pp. 15-16.

² *Ibidem*, p. 23.

³ **Silviu Dragomir**, *Românii din Transilvania și unirea cu Biserica Romei – documente privitoare la începuturile unirii cu catolicismul roman (1697-1701)*, Editura Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 1990, pp. 2-5.

⁴ **Virgil Șotropa**, *op. cit.*, pp. 15-16.

⁵ *Ibidem*.

- hirotonit de Doroftei;
- a acceptat unirea în timpul lui Inochiente Micu-Clain;
- situația materială: doi boi, două vaci, nu avea oi, capre și porci, patru stupi, teren;

În timpul său se menționează că existau două biserici, cea veche avea 32 feldere de arat și fânațr, iar restul biserica cea nouă¹.

ANDREI GEORGE, popa

Menționat în aceeași conscripție de la 1714. În sat existau două biserici, amintite și la Vasile Canții.

Situația materială se prezenta astfel: un bou, o vacă, nu avea oi și cai, trei porci, nu avea stupi, arătură și fânațe².

CONSTANTIN, popa, călugărit CLIMENT

În secolul al XVIII-lea, la îndemnul episcopului Pahomie al Romanului, originar din satul Gledin, de lângă Bistrița, a zidit pe locul vechii biserici unde era popa Miron, alta, dându-i numele de Pocrov³. Pe Antologhionul tipărit la Iași în 1775, sub păstoria lui Iacob Putneanul, a rămas următoarea însemnare: „cunoscut lucru că această carte cu strădania și cheltuiala cucernicului între preoți popa Constantin din Sângeorz, iar acum ieromonah Climent, o au cumpărat și lăsat zestre veșnică acestei sfinte mănăstiri Mănăstirea Pocrov a Sângeorzului, zile 20 decembrie 1769”⁴.

S-a mai găsit o însemnare din 10 decembrie 1760 a episcopului (greco-catolic) Grigore Maior pe o carte care se găsește la biserica din Maieru: „Cunoscut lucru iaste, că această carte cu strădania și cheltuiala cucernicului între preoți, popa Constantin din Sângeorz, iar acum ieromonah Climent, o au cumpărat și lăsat zestre veșnică acestei sfinte mănăstiri, care mănăstire așisderea de același ieromonah au fost din întregul început și de ale lui și sânguitoare mâini isprăvită. Așadar, nimeni dintre tămăduitorii lui Dumnezeu pravoslavnici și măcar cine carele se teme de pedeapsa lui Dumnezeu nu va putea înstrăina această dumnezeiască zestre. Deci fiind noi trimiși spre aceste părți... am fost cercetați și rugați să semnăm aceasta în mănăsrirea Pocrov a Sângeorzului, zilele 20...”. aceasta este singura care atestă reclădirea Pocrovului, înainte de 1751, se dezvăluie lupta preotului Constantin, paroh al Sângeorzului la 1733⁵. De asemenea se mai păstrează inscripția că mănăstirea a fost ridicată

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem.*

³ *Ibidem*; Ștefan Mețeș, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria, vol. I (până la 1698)*, p. 498; vezi și Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești*, p. 96.

⁴ Vasile Raus, *Biserici de lemn din Țara Năsăudului*, în „Îndrumător bisericesc”, Editura Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 1978, pp. 239-240.

⁵ *Ibidem*, pp. 211-212; Nicolae Tegan, *Statistica românilor din Transilvania*, în „Transilvania”, Sibiu, 1889, p. 173.

de popa Constantin zis „Tinău”, împreună cu un fost episcop de Rădăuți, vlădica Misail, ce este ctitorul bisericii”¹.

Popa IACOB și popa GRIGORE

În interiorul bisericii ridicate de popa Constantin, pe tencuiala tradițională anterioară secolului al XVIII-lea, deasupra ușilor împărătești, se păstrează pisania care spune: „Acest lucru l-am isprăvit eu popa Constantin cu ctitorul popa Iacob și cu popa Grigore în anul de la nașterea lui Hristos 1751”².

Călugărul ATANASIE

La Sângeorz se stabileau, de obicei, mulți cărturari care studiaseră peste munți, iar de aici se răspândeau prin satele ardelenne pentru a răspândi lumina cărții³.

Pe același călugăr Atanasie îl găsim menționat la Mănăstirea Nicula unde avea aceleași preocupări cărturărești⁴.

Diacul VASILE a popii ROȘU

Intenționându-se pe la mijlocul secolului XVIII mișcările împotriva unirii cu Biserica Romei, curtea din Viena și guvernul transilvan emiteau diverse ordine pentru înfrângerea acelor mișcări și apărarea unirii primejduite.

Magistratul Bistriței primea toate ordinele amintite și trebuia să se conformeze lor, observând și cercetând orice incident de natură religioasă în satele de pe Valea Rodnei.

Fiind somat de respectivul magistrat, protopopul din Năsăud raportează în 4 octombrie 1752 sosirea în Sângeorz a călugărului (???) Vasile, fiul popii Roșu, precum spune el, prin Maramureș. Acesta trecuse în Moldova prin 1737 ori 1738⁵...

A fost interogat în 9 octombrie 1752 depunând următoarea declarație: „Îl cheamă Vasile a popii Roșu, e căsătorit de 20 ani cu o femeie din Maieru, care acum e în Moldova; are doi fii și două fete. A trecut în Moldova înainte cu zece ani, și acum s-a întors prin Maramureș cu pașaport (regia), iar nu prin Pasul Rodnei, căci ar fi trebuit să stea la contomați (carantină). A

¹ **Ibidem; Virgil Șotropa, Mănăstiri și călugări în Valea Rodnei**, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1936, nr. 27, pp. 122-125.

² **Ibidem; Gheorghe Mândrescu, Biserici de lemn din Țara Năsăudului și din ținutul Bistriței**, în „Monumente istorice și de artă religioase din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului”, Editura Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului”, Cluj-Napoca, 1982, p. 174; **Marius Porumb, Dicționar de pictură veche românească din Transilvania**, p. 357; **Zenovie Păclișanu, Vechile mănăstiri românești din Ardeal**, p. 167; **Ștefan Meteș, Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria**, pp. 63-64; **Virgil Șotropa, art. cit.**, pp. 122-125.

³ **Octavian Șchianu, Cărturari și cărți în spațiul medieval românesc**, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p. 37

⁴ **Arhimandrit Cleopa Nan, Ion Apostol Popescu, Mănăstirea Nicula**, Editura Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 1985, p. 12.

⁵ **Virgil Șotropa, Mănăstiri și călugări în Valea Rodnei**, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1940, nr. 27, pp. 119-120.

venit să vadă pe mamă-sa și rudeniile, și să-și caute unde s-ar putea așeza, ca să-și aducă la primăvară și copiii, având ei moșie în Sângeorz. Plecase spre Ardeal... și a sosit în 3 c., iar în 4 c. s-a prezentat la protopopul de Năsăud. În Moldova femeia lui a stat la călugărițe în Pătrăuț, iar el la Ilișești la călugări ca servitor timp de șapte ani. Știe scrie și citi, a învățat încă în tinerețe, în Moldova, iar acum a început să instruiască și copiii în district. Dealtfel, nu e preot, deoarece a luat în căsătorie o văduvă, deci nu poate fi spiritual. La călugări a servit ca diac. Soția lui s-a făcut călugăriță, despărțindu-se de bunăvoie..., iar el nu se mai poate căsători. Nu vrea să se facă preot, ci a venit numai ca să încerce a-și așeza copiii la mamă-sa, căci în Moldova sunt grele contribuțiile; la primăvară iarăși va trece în Moldova...¹.

De aici mai putem trage concluzia că tatăl diacului Vasile (nu călugărul) era preotul Roșu, după cum rezultă din declarație, dar și din documente.

Vlădica MISAIL

Acesta fusese mai de mult episcop în Rădăuți care rezidență a părăsit-o de bună voie și a predat-o Voievodului unul altuia. Apoi a plecat, a umblat încolo și înapoi, mai ales pe teritoriu turcesc pe muntele „Zwetabora” (Athos, probabil, s.n.), unde sunt multe mănăstiri. Pe acolo a peregrinat, apoi prin Valahia și Serbia unde a stat câțva timp la un domn și i-a instruit copiii. Apoi a intrat prin părțile sudice în Ardeal, a venit în districtul valah la Sângeorz, unde a petrecut aproape trei ani și a clădit aici mănăstirea. Bătrânii satului Sângeorz spuneau, că mănăstirea a stat la Valea Mărului (Poiana Mărului, s.n.), înconjurată de morminte, ale căror urme s-ar vedea și azi. Clădirea a fost mutată în sat, „Peste Apă”

În fine cu circa doi ani a trecut iarăși în Moldova, unde trăiește la Mănăstirea Putna².

VASILE MĂRCUȘ, ANDREI GEORGIEȘ, ONIGA NICOLAE, GRIGORE A POPII, GRIGORE VĂRVARI

Cu data 22 Mai 1761 a început să se facă o anchetă în toate satele valahe ale districtului, la ordinul generalului Bukow. La Sângeorz ancheta a avut loc în 29 mai în care, cei enumerați mai sus, declarau în numele sătenilor că „nici într-un caz nu vreau să fie uniți, ci își păstrează credința veche grecească, și nu voiesc să aibă preoți uniți. Și chiar dacă va veni generalul comandant în persoană tot așa vor spune și ca confirmare a celor declarate întreaga adunarea strigă: „Odată cu capul ne-om da uniți”. Iar judele satului adaugă că „la caz dacă toți neuniții vor fi tăiați cu sabia și din cauza aceasta se va nimici țara, atunci și ei, sângeorzenii, pot pieri împreună cu ceilalți; în fine totuși vor avea avantajul că începutul nu se va face ei, deci vor avea timp să-și apuce putinile și să se mântuie pe înălțimile munților”³.

¹ *Ibidem*, pp. 120-121.

² *Ibidem*, p. 122.

³ *Idem*, *Contribuții la istoria bisericească*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1937, nr. 21, pp. 465-466.

ANDREI NICOLAI

Cercetările privind revolta din 10 Mai 1763 a grănicerilor năsăudeni conduse de Tănase Todoran au durat timp șase de luni, după care în 12 Noembrie 1763 s-a publicat în fața cvartirului din Bistrița, a colonelului baron Schröder sentința. Aceasta ne-a rămas întâmplător printre actele arhivei bistrițene, scrisă pe o filă separată comunicat cum se vede în mod extraordinar și magistratului bistrițean, care altfel după militarizare nu mai putea avea niciun amestec în afacerile militare din districtul năsăudean¹.

Sentința, prin spânzurătoare, a fost dată, inițial, pentru 19 conducători a acestei revolte. S-a revenit asupra acestei sentințe, rămânând condamnați la moarte Tănase Todoran din Bichigiu, Vasile Dumitru din Mocod, Grigore Man din Zagra și Vasile Oichi din Telciu, care au fost trecuți în rândurile sfinților sub denumirea de „Sfinții Martiri Năsăudeni”. Ceilalți, până la 19, printre ei aflându-se și Andrei Nicolai din Sângeorz, sunt grațiați de la moarte, și li se dictează pedeapsă să treacă de zece ori în sus și de zece ori în jos printre loviturile de vergi alor 300 de soldați.

Din tradiția rămasă ținut executarea celor pedepsiți la moarte s-a săvârșit pe platoul Mocirlă de lângă Salva².

Evoluția greco-catolicismului a fost sinuoasă în această regiune care, în timp, avea să devină un bastion al Bisericii Unite cu Roma. Se constată că, la recensământul (ancheta) din 1761 condus de Bukow, satele de pe Valea Rodnei și din jurul Năsăudului s-au declarat neunite. Paralel cu acest recensământ, protopopul Năsăudului, Naszodi, a făcut și el o anchetă, ale cărei rezultate, reale sau ușor prelucrate, au fost favorabile uniților. Compararea celor două recensăminte a determinat următoarea concluzie: 25 de localități au fost declarate unite și li s-au adjudecat bisericile existente în satele respective³.

Progresul unirii avea să fie uimitor și să ducă în scurt timp la scimbarea definitivă a raportului demografico-confesional în regiune. În numai câteva decenii, majoritatea populației avea să treacă la greco-catolicism, lucru explicabil prin prisma înființării regimentului II de graniță românesc⁴.

Cert este că, pâna la Unirea de la 1 decembrie 1918, în această zonă n-au mai existat preoți ortodocși, implicit nici parohii ortodoxe, cu excepția Năsăudului, unde era un profesor de religie ortodoxă care păstora pe credincioșii din zonă, atâția câți erau.

¹ *Idem*, *Înființarea graniței năsăudene 1762*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1938, nr. 24, p. 79.

² *Ibidem*, p. 80.

³ **Mirela Andrei**, *La granița Imperiului: Vicariatul Greco-catolic al Rodnei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006, p. 38; **Virgil Șotropa**, *Contribuții la istoria bisericească*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, 1937, nr. 21, p. 473.

⁴ *Ibidem*.

EVREII ȘI SOCIETATEA NĂSĂUDEANĂ

Drd. DORU VALERIU MĂTI

Dintre elementele alogene care conviețuiau alături de români la sfârșitul epocii moderne, evreii au alimentat cele mai dinamice percepții, atât la nivelul comunităților locale, cât și în plan național. De cele mai multe ori substituiți ai „străinului” care amenință Cetatea, evreii au fost sursa unor numeroase clișee și stereotipuri generatoare de atitudini intolerante, chiar violente în relațiile acestora cu comunitatea.

Populația evreiască s-a numărat printre grupările etnice cele mai numeroase ale ținutului năsăudean. Relațiile acesteia cu populația majoritară (românească) de aici, au urmat o linie sinuoasă, în funcție de realitățile social-politice din diferite perioade istorice. Totuși, până la îndoctrinările politice și rasiale din preajma celui de-al doilea război mondial și a perioadei comuniste nu existau în zonă divergențe etnice între membrii comunităților.

Evreii, veniți dinspre Rusia prin Galiția și Bucovina, și stabiliți în zona Năsăudului, și nu numai, au constituit treptat pătura de mijloc a meseriașilor și ucenicilor industriași care lipsea în România și care s-a interpus în masa țăranilor și pătura subțire a aristocrației. Așezarea populației evreiești a determinat o serie de modificări substanțiale în viața economică a zonei Năsăudului.

În ceea ce privește istoria acestei comunități etnice din teritoriul ținutului năsăudean, informațiile sunt extrem de puține și răsfirate în cadrul unor lucrări care nu privesc decât tangențial acest aspect. Majoritatea informațiilor de care dispunem se referă, mai mult, la măsurile legislative luate împotriva evreilor și doar tangențial la cauzele care au determinat luarea acestor măsuri.

O sursă extrem de importantă în informații legate de istoria comunității evreiești din zona Năsăudului o constituie lucrarea publicistului Emil Boșca- Mălin „Evreii din Țara Năsăudului”, lucrare ce a văzut lumina tiparului la Brașov, în anul 1943. Cu ajutorul informațiilor prezentate în această lucrare, vom încerca să realizăm un scurt demers istoric prin care să scoatem la lumină câteva aspecte legate de un subiect neexplorat îndeajuns de către istoriografia năsăudeană.

Din analiza acestor informații reiese faptul că cea mai mare parte a comunităților evreiești din Transilvania s-au constituit în cursul secolului XVIII și începutul secolului XIX. În legătură cu data așezării evreilor în Ardeal trebuie menționat că în Enciclopedia Brockhause din 1853, ed. X, se susține că în Ungaria evreii au venit în secolul XI din vest, iar în Ardeal se presupune că aceștia s-au stabilit, undeva în secolele XI-XII.

Marele rabin al Clujului, Eislyer Matzas arată că este posibil să fi fost evrei în Transilvania și înainte de secolul XVI dar nu există nicio informație referitoare la ei: „Chiar dacă au fost numărul lor era infim. Dieta din Biserica Albă (azi Ungaria) care alege la 1256 ca rege al Ungariei pe voievodul Transilvaniei Ioan Zapolya, hotărăște în aceeași vreme să fie imediat expulzați toți evreii din cuprinsul țării, din orașe și din sate, fără să pomenească și de Transilvania”¹. Devine astfel evident faptul că evreii au ajuns în

¹ **Emil Boșca-Mălin**, *Evreii din Țara Năsăudului*, Brașov, Editura Asociația Scriitorilor și Gazetarilor Năsăudeni, 1943, p. 9-10.

Transilvania de timpuriu, încă înainte de anul 1563, din Imperiul Rus care le va interzice pătrunderea pe teritoriul său, împingându-i în teritoriile limitrofe.

Venind în Transilvania, unde domnea regimul națiunilor privilegiate, evreii nu au avut drepturi, dar în cele din urmă au reușit să obțină dreptul de a se stabili în Alba-Iulia unde, în anul 1591, alcătuiau deja o comunitate religioasă. Bistrița, ca și alte orașe privilegiate, au interzis nu numai așezarea evreilor ci și practicarea comerțului inter muros, chiar și în ținuturile de sub jurisdicția lor. Abia în anul 1623, sub domnia principelui Gabriel Bathory, evreii vor avea dreptul să locuiască și să facă comerț și în alte orașe cu ziduri.

În ceea ce privește comunitățile evreiești din Țara Năsăudului, istoricul Iulian Marțian, membru al Academiei Române, afirmă că în Năsăud ar fi existat o colonie de evrei „contemporană cu venirea Sirienilor în Ardeal”. Reiese că evreii ar fi ajuns până în zona Munților Rodnei pentru a cumpăra aur și argint și pentru a face afaceri, dar nu se poate afirma cu certitudine că și-ar fi întemeiat colonii stabile aici înainte de secolele X-XI.

Odată cu instaurarea graniței militare năsăudene s-au luat o serie de măsuri cu un pronunțat caracter antisemit, a căror efect a durat atâta timp cât a existat Regimentul de graniță. Evreilor, dar și armenilor, le era interzis să ia în arendă și să exercite dreptul crâșmăritului sau alt drept din raionul regimentului¹. Între anii 1762-1851, în ținutul Năsăudului nu existau evrei stabiliți aici, cel mai evident argument al nestabilității evreilor în satele grănicerești fiind așezarea acestora pe malul stâng al Someșului, în comuna Lușca, apoi în comuna Intradam. Dacă le-ar fi fost permisă așezarea în comune, este cert că nu s-ar fi așezat izolat în acel ghetou. Numele de Intradam provine din termenul german Unter Dem Damm, care în jargon evreiesc se traduce „între dealuri”².

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, măsurile luate de către grănicerii năsăudeni, dar mai ales de către vicarul Năsăudului, au avut ecouri puternice în mentalitatea românească din acea vreme. Populația românească și-a evidențiat pornirile antisemite încă de timpuriu, dar în special odată cu mișcările revoluționare din anul 1848.

În anul 1867, la un an după înființarea Alianței Izraelite Universale, evreilor li se recunosc drepturile politice, iar din anul 1893 li se recunoaște și religia mozaică. Începând cu acest moment ținutul Năsăudului va fi invadat de noii cetățeni evrei, veniți din Galiția. În scurtă vreme numărul evreilor din Țara Năsăudului crește în așa mare măsură încât un călător străin, Bergner, va fi surprins de mulțimea lor în Năsăud.

Odată cu desființarea regimentului de graniță evreii au căutat prin orice mijloace să intre în posesia unor proprietăți precum și a fostelor sedii ale companiilor grănicerești. În fața acestei adevărate invazii, românii au încercat să se protejeze prin înființarea unor asociații țărănești și prin transplantarea în zonă a ideii cooperatiste³.

Artizanul mișcării de emancipare economică și de regenerare morală a populației românești, în prima jumătate a secolului XIX, a fost vicarul Rodnei, Anchidim Pop, care afirma că singura modalitate de salvare a populației românești era interzicerea așezării evreilor pe teritoriul comunelor grănicerești. Aceste idei veneau în contradicție cu ideile de libertate, egalitate promovate de către pașoptiști.

În cadrul celor trei mari unități juridico-constituționale componente ale Marelui Principat al Transilvaniei în epoca modernă evreii locuiesc preponderent în comitate. Între anii 1813-1865 ponderea evreilor în comitate înregistrează o ușoară scădere în favoarea scaunelor secuiești și a fostei granițe militare. După emanciparea civilă, recensământul din 1869-1870 consemnează continuarea procesului de

¹ *Ibidem*, p. 21.

² *Ibidem*, p. 25

³ *Ibidem*, p. 45-46

scădere a ponderii comitatelor în favoarea scaunelor secuiești, a districtului Năsăud, unde populația evreiască se dublează ca pondere în decurs de cinci ani.

Este confirmată ponderea redusă a prezenței evreiești în agricultură, pe când în producția de fân și vin, destinată comerțului, proporția participării evreilor este superioară. Predomină, deci, cei ocupați în producerea și vânzarea băuturilor, comerț, arenzi, remarcându-se totodată ponderea ridicată a cerșetorilor și a celor fără ocupație concomitent cu proporția redusă a meșteșugarilor, agricultorilor și a celor din domeniile intelectuale. Deși predominantă rămâne proporția celor ocupați în producerea și vânzarea băuturilor, precum și în comerț, totuși se remarcă între anii 1835-1845 o creștere semnificativă a ponderii meșteșugarilor precum și sporirea numărului celor dedicați activităților intelectuale.

Se poate remarca rolul deloc neglijabil al capitalului și al inițiativei evreiești în demararea dezvoltării industriale moderne. Decorarea, în anul 1867 a lui Jeremias Baruch din Tg- Mureș cu Crucea de Merit pentru dezvoltarea industriei și comerțului marchează recunoașterea oficială a aportului evreiesc în acest domeniu. La domeniile tradiționale de comerț se adaugă noi ramuri abordate de oamenii de afaceri evrei, importul de textile și confecții, exportul de sare, asigurări, furnituri, etc.

Comunitățile evreiești prezente pe întreg teritoriul Transilvaniei reprezintă elementele componente ale unui fenomen istoric ce caracterizează întreaga existență a poporului evreu, și anume Diaspora. Abilitatea evreilor de a trece peste nenorociri este unul dintre cele mai impresionante miracole ale istoriei, o fărâmă a acelei vitalități de care omul știe să dea dovadă după catastrofele vieții. Împrăștierea lor în lume nu a constituit cea mai dureroasă traumă; evreii se simțeau mai fericiți și mai în siguranță atunci când trăiau în comunități izolate decât în mijlocul unei comunități străine și probabil ostile. Puteau suporta sărăcia, pentru că o cunoșteau de secole, și ea nu era apanajul lor; erau probabil mai mândri de bogăția lor ocazională decât erau conștienți de originea lor. Pe plan global evreii au fost supuși în anumite perioade unui proces de degradare socială. La baza acestui proces a stat, printre altele, excluderea evreilor din aproape toate ocupațiile, cu excepția comerțului și a finanțelor. Din motive bine cunoscute, dar și datorită faptului că o zecime din producția agricolă era revendicată de Biserică, în Evul Mediu, evreii au renunțat treptat să mai cultive pământul.

Faptul că puteau fi în orice clipă expulzați sau atacați i-a convins pe evrei să evite achiziționarea de terenuri și izolarea socială. În cele din urmă, li s-a interzis să posedze proprietăți funciare, deoarece nu se dorea stabilizarea evreilor într-o zonă sau alta. În aceste condiții evreii nu s-au implicat în agricultură, iar în relațiile lor cu creștinii s-au văzut limitați la mica industrie, la comerț și la împrumuturile de bani.

Negustorul ambulant evreu era cunoscut în toate orașele și comunele, iar vânzătorul evreu, în toate piețele și târgurile. Cu toate acestea comerțul era limitat de o serie de legi care interziceau vânzarea unor produse de către evrei. Însă capitalul lor lichid, numeroasele limbi pe care le vorbeau, relațiile internaționale pe care le aveau, prin intermediul rudelor lor răspândite în întreaga lume, le-au permis să ocupe un loc de frunte în comerț.

Cu timpul, trăind într-un mediu străin, violența populației putea duce la distrugerea bunurilor lor imobiliare sau la confiscarea acestora, evreii au ajuns la concluzia că era mai prudent să-și păstreze averea sub o formă lichidă și mobilă. La început, au schimbat bani, apoi au primit bani pentru diferite investiții comerciale, după care au împrumutat bani cu dobândă. Pentru aceste activități mulți dintre evrei și-au atras oprobriul public și au avut de suferit.

Spectrul activităților economice desfășurate de evrei era destul de variat, manifestând o intensă aplecare spre îndeletnicirile pragmatice, ceea ce a însuflețit o gamă largă de prejudecăți și stereotipii. Astfel, în mediul rural, doar 443 dintre ei se ocupau cu exploatarea solului, majoritatea dominând comerțul, dar și alte domenii economice: metalurgia, prelucrarea lemnului, industria alimentară, textilă, etc. Dintre evreii orășeni, 953 desfășurau activități comerciale, iar restul de altă natură. Comerțul era

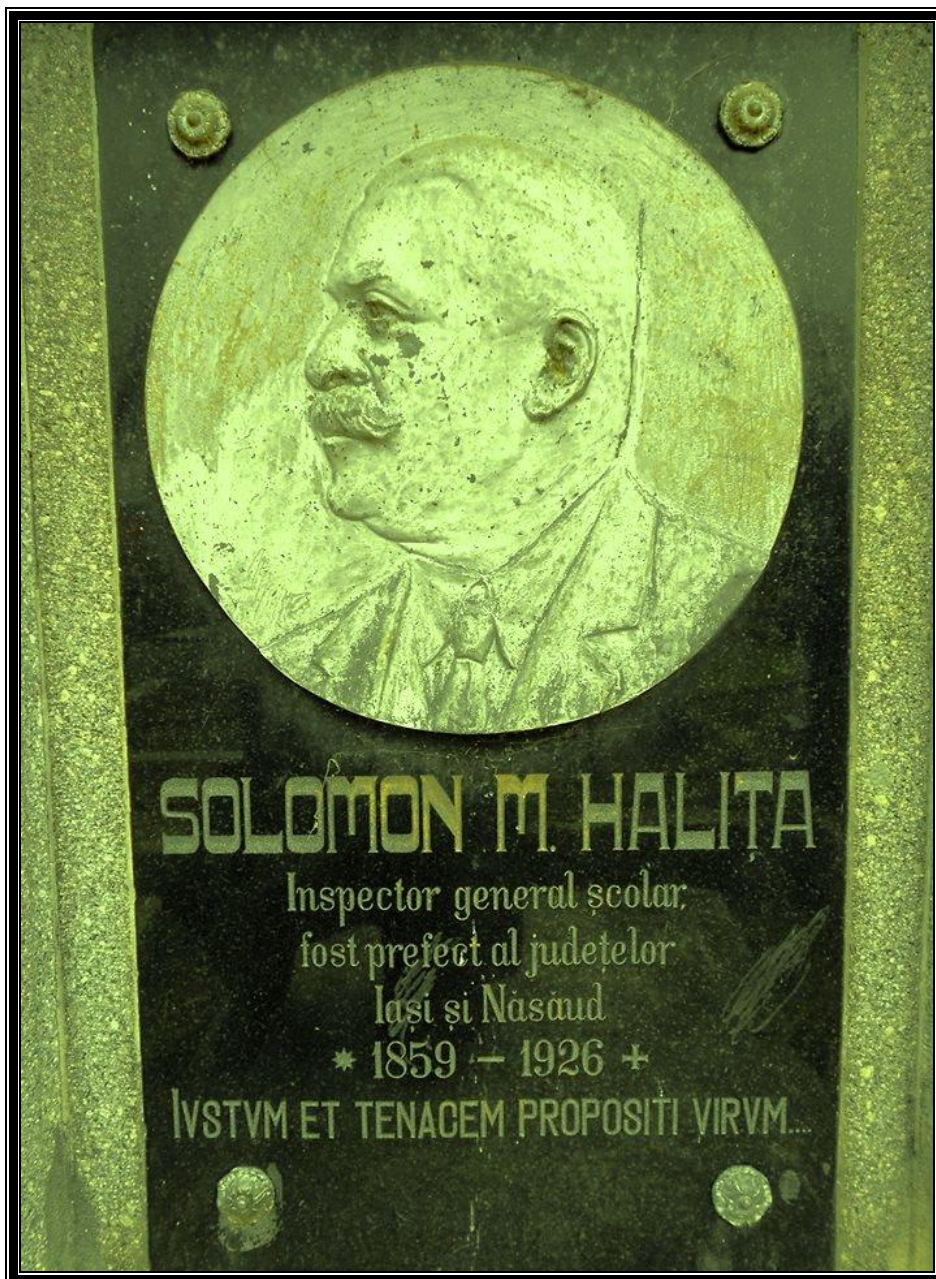
îndeletnicirea de bază, domeniu în care evreii făceau o concurență acerbă comercianților sași, dar nu numai.

Comerțul a constituit și în perioada interbelică una dintre cele mai dinamice activități economice. La acest capitol, elementul românesc a cunoscut un real progres, dar raportat la numărul de locuitori se constată o netă inferioritate față de elementul evreiesc. Astfel, din totalul de 325 de firme, 177 aparțineau comercianților evrei. Profilul acestor firme era destul de variat și caracterizat printr-o continuă extindere a domeniilor de activitate: băuturi spirtoase, măcelării, cofetării, cereale, zahăr, etc.

Puseul economic, social, cultural și demografic înregistrat în perioada interbelică la nivelul întregii țări s-a regăsit și la nivelul Năsăudului în multitudinea instituțiilor și organizațiilor culturale, economice, religioase, etc.

Moștenirea graniței militare habsburgice, și anume fondurile grănicerești năsăudene, și-au adus o contribuție extrem de importantă la propășirea culturală a ținutului năsăudean prin formarea unei elite intelectuale și economice solide. Contribuția acestor fonduri a fost una dintre cele mai relevante din istoria Transilvaniei, reușind să înființeze o rețea școlară în ținutul Năsăudului, dar mai ales să susțină printr-o serie de burse și ajutoare pe descendenții grănicerilor care au frecventat învățământul superior, mediu și de meserii. Opera școlară și culturală înfăptuită de către Fondurile Grănicerești Năsăudene depășește simplul interes al comunității românești din teritoriul fostului regiment de graniță, ea extinzându-se la întreaga Transilvanie.

În ceea ce privește economia ținutului Năsăudului se poate afirma că aceasta a fost influențată într-o oarecare măsură de prezența comunităților evreiești care au stimulat comerțul acestei zone.

**„Iustum ac tenacem propositi virum,
non civium ardor prava jubentium mente quatit solida.”**

**Decât maniera fină, decât inteligența, e mai mult
și mai nobila puritatea caracterului.**

PERSONALITĂȚI

VIAȚA STUDENTULUI SOLOMON HALIȚĂ LA VIENA

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Petrecuti anii de liceu într-un orășel mic, abia din tinutul lor novicii mergeau cu inima plină de dor pentru a vedea țări, orașe și obiceiuri străine și noi.

Românii ardeleni, în general, dispuneau de mici resurse și majoritatea trăiau din stipendiile (bursele) pe care oamenii de bine și cu dragoste de neam le-au fondat, precum erau fundațiunile ce le administrau ASTRA din Sibiu, Fundația Gojdu, cele ale Fondurilor grănicerești din Năsăud sau Mitropolia Greco-Catolică din Blaj și altele¹.

La Universitatea din Viena, se înscrie la facultatea de Istorie și Filosofie. Este interesant faptul că profesorii universitari, la ale căror cursuri participă Solomon Haliță, sunt aceiași profesori pe care i-a acultat cu zece ani mai înainte Mihai Eminescu.

Haliță audiază cursurile de Pedagogie generală, Introducere în filosofie și logică ale lui Theodor Vogt, care propunea aceste cursuri încă din vremea studenției lui Eminescu la Viena².

De asemenea urmează regulat cursurile de Filosofie și Istoria filosofiei ale dr. Robert Zimmermann, care mai ținea cu studenții și un curs de Psihologie.

Dintre toate prelegerile, cele mai populare erau acelea despre filosofia practică, unde Zimmermann, făcând subiectiva împărțire a filosofiei în filosofia teoretică sau metafizică și filosofia practică sau știința idealurilor, urmărea dezbateră „idealurilor” în toate domeniile, cu aplicații frumoase din literatura clasică și modernă³.

Deosebit de cursurile filosofice și pedagogice amintite mai sus, Solomon Haliță urmează regulat și cursurile de Istorie universală, Limba și literatura germană, Geografie, etc⁴.

Paralel cu Universitatea, urmează și la Paedagogium, secția umanistă, unde era director și suflet al instituției, cunoscutul pedagog austriac dr. Friedrich Dittes. Aici la acest Paedagogium, pe lângă cursurile lui Dittes de istoria pedagogiei, pedagogie și metodică, Haliță

¹ **Iuliu Moisil**, *Viața studenților români din Viena în a doua jumătate a secolului XIX-a – Amintiri*, în „Arhiva Someșană”, Năsăud, nr. 18, 1936, p. 370.

² **Sandu Manoliu**, *op. cit.*, p. 262; A se vedea **I. Grămadă**, *Mihai Eminescu. Contribuții*, Heidelberg, 1914, pp. 4-10.

³ *Ibidem*, pp. 262-263.

⁴ *Ibidem*, p. 263.

audiază și metodica specială a științelor naturale, a istoriei, geografiei, asistând și ținând lecții practice pedagogice la Seminarul de aplicații. Astfel, afară de licența în Filosofie și Istorie, ia și absolvența Paedagogiumului din Viena¹.

III.1. La „România Jună”

Primele încercări ale studenților români de a se constitui într-o societate academică, le povestește dr. I. G. Sbiera în amintirile sale: „Idealismul ce încolțise și prinse a se dezvolta puternic în sufletul meu, mă împinse să fac cunoștință cu toți tinerii români câți veneau la Viena pentru studii mai superioare, să intru cu ei în legături strânse de prietenie și să ne împărtășim unii altora aspirațiunile și idealurile personale, precum și ale întregului neam românesc și așa să ajungem cu toții la o unire culturală, căci îmi ziceam, dacă vom fi uniți în cugete și în simțiri, vom rămânea uniți pentru totdeauna și în năzuinți, în sprijin și fapte, ori cât de despărțiți și de îndepărtați am fi noi almintrelea unii de alții.

Pentru întruparea acestui ideal am crezut de trebuință înființarea unei societăți culturale, care să fie compusă din toți tinerii români aflători temporar în Viena, care întorcându-se apoi la vetrele lor părintești, să aibă a continua acolo activitatea lor culturală, înființând printre compatrioții lor speciali, societăți similare. Spre acest scop mă pusei încă din Faur 1858 în conștelegere mai întâi cu patru, mai pe urmă însă cu mai mulți... Am discutat întreolaltă, timp mai îndelungat, scopul ce ar avea să-l urmărească o atare societate; dară cu cât discutară mai adânc, cu atâtea mai multe greutăți și piedici se iveau. Existau printre studenții de pe atunci unii, care nu numai că nu împărtășiau tendințele societății proiectate, dar își și băteau joc de ele; din această cauză nu s-a înțele nimica din acest proiect... Ideea înființării unei societăți studențești academice, pusă odată în circulare printre studenții români din Viena, a continuat să persiste printre ei, până ce și-a găsit realizarea într-un mod cu mult mai nimerit câțiva ani mai târziu².

Lucrările mai serioase pentru întemeierea unei astfel de societăți s-au început în anul 1864. Până atunci tinerimea universitară română ținea numai întruniri ocazionale pentru petreceri sociale... În anii 1864 și 1865 întrunirile de acest fel au luat un caracter mai strălucit prin participarea deputaților români din Ardeal și din Bucovina care erau membri în senatul imperial³.

Prima ședință a „Societății literale și științifice” s-a ținut în 24 decembrie 1864⁴.

Societatea „România Jună” s-a încheat la îndemnul patriotului boier bucovinean Alecu Hurmuzachi, din cele două societăți anterioare, adică din „România” și din „Societatea literară și științifică”⁵.

¹ *Ibidem*, p. 264.

² I. Grămadă, *Societatea Academică Socială Lietrară „România Jună” din Viena (1871-1911) – Monografie istorică*, Arad, 1912, pp. 10-11; Vezi și Dr. I. G. Sbiera, *Familia Sbiera. Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, 1899, pp. 113-114.

³ I. Grămadă, *op. cit.*, p. 12.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, *op. cit.*, p. 25; Vezi și T. V. Stafanelli, în „Junimea Literară”, Cernăuți, Anul I, 1904, nr. 1, p. 4.

Primul pas pentru o apropiere între cele două societăți s-a făcut în 21 noiembrie 1868. Ideea unirii avea să se încetățenească cu mai multă înlesnire prin faptul că unii membri, ca Eminescu, Slavici ș.a., erau membri în ambele societăți¹.

Prima ședință a noii societăți „România Jună” s-a ținut în 8 aprilie 1871 sub președenția ad-hoc a lui Nicolae Oncu, care deschizând ședința în mijlocul unui entuziasm general, citi adunării rescriptul locotenentei Austriei de jos, din 25 martie 1871, prin care se aprobă statutele noii societăți. Se alege apoi comitetul noii societăți, care fu compus astfel:

Președinte: Ioan Slavici

Vicepreședinte: Emanuil conte de Logotheti

Secretar general: Ioniță Bumbac, apoi I. Luță

Secretar de ședință: D. Popovici-Barcianu

Casier: Sterie N. Ciurcu

Controlor: Ioan Pop

Bibliotecar: Mihai Eminescu.

Desigur, că tot în această ședință, s-a luat ca deviză versurile lui Andrei Mureșanu din „Deșteaptă-te Române”: *Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri!*, care deviză – din nefericire – n-a fost totdeauna respectată în decursul celor 40 de ani de existență a societății².

O datorie a studentului român devenit „vienez” era a se prezenta la Societatea Academică Social-Literară „România Jună” pentru a te înscrie ca membru. Societatea „România Jună” a fost de o foarte mare importanță și de un folos epocal pentru tineretul român trecut prin ea. Aici, mulți tineri care au fost siliți de împrejurări să urmeze școli străine, au învățat a vorbi, a scrie și a simți curat românește, aici s-au încheiat prietenii pentru viață³.

Aici se țineau conferințele și șezătorile tinerimii universitare românești, aici aveau loc discuțiile înfierbântate întretăiate de ascuțite săgeți și nevinovate glume, și aici boemul Ciprian Porumbescu înjgheba corurile lui minunate, care, de regulă, se terminau la ziuă în localurile de petrecere ale Vienei⁴.

Așa cum cu zece ani înainte, societatea studențească românească din inima Austriei era ilustrată de pleiada Eminescu, Slavici, Teclu, precum și de năsăudenii Ioan Mălai, Artemiu P. Alexi, Constantin Moisil, Ioan Ciocan, Pavel Tanco. Grupul de năsăudeni din generația lui Eminescu s-a întors la Năsăud, unde a desfășurat o frumoasă activitate profesorală la liceul românesc de aici. Mai toți doctori în filosofie, au ilustrat următoarele catedre: Dr. Ioan Mălai, istoria și geografia; Dr. Pavel Tanco, matematica și cosmografia; Dr. Artemiu P. Alexi, cel care a scris istoria războiului de la 1877 (alături de Maxim Pop), științele naturale, fizico-chimice și meteorologia; Dr. Ioan Ciocan, mai târziu profesor universitar la Budapesta, limba română și istoria; Dr. Constantin Moisil, tatăl numismatului G. Moisil, directorul arhivelor, latina și greaca. Acești profesori au scos generația următoare de elevi cu care Năsăudul se mândrește: poetul George Coșbuc, patriarhul Miron Cristea, mitropolitul Bălan, etc⁵.

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem*, p. 32.

³ **Iuliu Moisil**, *art. cit.*, p. 372.

⁴ **Sandu Manoliu**, *op. cit.*, p. 264; **I. Grămadă**, *op. cit.* pp. 120-121.

⁵ **Sandu Manoliu**, *op. cit.*, p. 265.

Tot așa, la 1880, „România Jună” a grupat a altă pleiadă de tineri intelectuali români, cu aceleași neuitate tradiții. La frumoasele șezători, la discuții, alături de năsăudenii Solomon Haliță, Iuliu Moisil, pictorul Sever Mureșanul, au luat parte Ioan Paul, povestitor și critic, bunul român și luptător bănățean, memorandistul de la 1892, Septimiu Albin, creatorul de basme și prieten al copiilor I. T. Mera, brașovenii I. C. Panțu, Popazu și profesorul și folcloristul Andrei Bârseanu, învățatul arădean Vasile Goldiș, ziaristul Silvestru Moldovanu, bucovineanul Procopovici, istoricul Dimitrie Onciul și mai ales compozitorul și muzicianul Ciprian Porumbescu¹.

În afară de societatea „România Jună”, un mănunchiu de 17 studenți dintre cei mai dornici de cultura românească au format un club deosebit pe care l-am botezat „Arborele”, întrunindu-ne fiecare duminică după amiază, la unul din membrii clubului, mai adesea la Enea Hodoș și la Ioan Paul, acesta un înfocat junimist, la sfârșitul vieții (mort ca profesor la Universitatea din Cluj în anul 1928,) i s-a împlinit dorința de a fi înmormântat în patria junimismului, la Iași - unde fusese ani profesor la liceu, - deși de naștere era din regiunea Clujului².

Toți cei 17 studenți, care au format clubul „Arborele”, aproape toți acești membri s-au dovedit și în viața publică oameni serioși, muncitori, au lucrat cu mare râvnă în deosebitele ramuri ale activității culturale românești. Totodată, ei, s-au botezat unii pe alții cu diferite pseudonime care de care mai ghidușe:

1. Septimiu Albin (*Mugur*), profesor, publicist, Sibiu;
2. Emil Codru-Drăgușanu (*Rădăcină*), medic, Sinaia;
3. Dionisie Făgărășianu, profesor la Brașov;
4. Eugen Gribovici, student silvicultură;
5. Solomon Haliță (*Scoarță*), profesor, inspector școlar, prefect;
6. Enea Hodoș, profesor la Caransebeș;
7. Iuliu Mera (*Creangă*), medic;
8. Iuliu Moisil (*Măduvă*), profesor;
9. Silvestru Moldovan, profesor, publicist, Sibiu;
10. Ion C. Panțu (*Frunză*), profesor la Brașov;
11. Ion Paul (*Trunchiu*), profesor la Slatina, Iași, Cluj;
12. Petrovici, avocat, Lugoj;
13. Simion Pop, inginer silvic la Domeniile Coroanei;
14. Emilian Popovici, inginer;
15. Nicolae Popovici, profesor de muzică la Brașov după moartea lui Porumbescu;
16. Dumitru Ștefan, avocat, Sibiu;
17. Ciril Vulcan, avocat, Reghinul-săsesc.

Clubul a durat cât timp acești membri au stat în Viena, după care s-a dizolvat de la sine. Un lucru este cert, că studențimea din Viena, niciodată nu a deviat de la calea dreaptă a drepturilor neamului românesc. Întotdeauna, în armonie conform cu dispozițiile conducerii

¹ *Ibidem*, pp. 265-266.

² **Iuliu Moisil**, *art. cit.*, p. 379.

Partidului National- Român, a fost pentru cultivarea limbii și demnității neamului când va suna ceasul și al unirii politice a tuturor românilor în vechile frontiere ale Daciei Traiane¹.

Ca și o parte din generația lui Eminescu-Slavici, tineretul universitar de la 1880, era și el sub vădita influență binefăcătoare a „Junimii” și a lui Titu Maiorescu. După exemplul „Junimii”, acești tineri care au alcătuit clubul „Arborele”, citeau și discutau lucrări felurite de pedagogie, literatură, medicină, economie politică, istorie, estetică, etc. În 1882, când revista „Convorbiri Literare” a împlinit 15 ani de existență, iar „Direcția nouă” inaugurată de Maiorescu se afirmase și câștigase victoria, tineretul românesc din Viena a hotărât să dea o serbare în onoarea „Junimii” și a lui Titu Maiorescu. Cu aranjarea programului s-au angajat spontan tineri din toate părțile locuite de români: Haliță și Popovici de la Năsăud, D. Brătianu din România, I. T. Mera din Ungaria, Septimiu Albini din Banat și Popazu cu Panțu de la Brașov². Serbarea a avut loc la 17 iunie 1882 sub deviza „Junimii”: *Semnul adevărului trebuie împlântat în tot locul cu orice jertfă*³.

Despre acest eveniment scrie și publică I. C. Panțu (semnând cu pseudonimul I.C. Frunză” în „Convorbiri Literare”, după cum urmează:

*Sunt 15 ani împliniți de când societatea „Junimea” din Iași lucrează neîncetat pentru dezvoltarea literaturii noastre prin organul său „Convorbiri Literare”. După 15 ani de lucru, „Junimea”, privind la fructele muncii sale, află mângâiere, iar nația românească bucure-se, căci, pe când literatura noastră se afla în stare haotică, „Junimea” prin critică a contribuit în mod însemnat la renașterea ei și i-a dat viață prin valoroasele scrieri de tor felul. Lupta pentru ca să se facă lumină a fost mare, dar iată că din această luptă s-a cristalizat adevărul, și literatura noastră are opere de valoare recunoscute de popoarele culte ale Europei. Aceste opere fie scrise cu semne, fie fără semne, fie cu litere cirilice, fie cu orice caractere scrise, vor rămâne nepieritoare și vor fi mărgăritare în literatura română*⁴.

În continuare autorul face o descriere a ședinței care a fost deschisă de președintele societății, C. Popazu. S-a dat citire unei epistole trimisă societății de Iacob Negruzzi, după care s-au trecut în revistă telegramele de felicitare trimise de Pogor, Gane, Culian, Naum, Vârgolici, Creangă, Porumbescu ș.a.

Au susținut conferințe: Solomon M. Haliță având ca temă „Literatura română înainte de 1868. Titu Maiorescu și direcția nouă critică în literatura română”, I. T. Mera cu „Scriitorii de la Junimea”, Septimiu Albini, „Titu Maiorescu și poezia română”⁵.

Despre conferința susținută de Solomon Haliță, I. C. Frunză menționează că: *a citi operatul său, tratat cu îngrijire și concentrat în direcția critică în literatura noastră. Împrospătând în memoria fiecăruia fazele prin care a trecut literatura noastră, a tratat trecerea lui Lazăr în România, a lui Pumnul în Bucovina, a caracterizat cultura românilor pe acel timp, și cu deosebire a dat o icoană despre starea literaturii noastre de la 1848 până*

¹ *Ibidem*, pp. 380-381.

² Sandu Manoliu, *op. cit.*, p. 266; I. C. Panțu, *Cartea lui Maiorescu*, în „Gazeta Transilvaniei”, 1910, nr. 35, p. 2; I. Grămadă, *op. cit.* pp. 94-95.

³ *Ibidem*.

⁴ I. C. Frunză, *Ședința literară festivă în onoarea „Junimii” din Iași și a organului său „Convorbiri Literare”*, în „Convorbiri Literare”, Anul XVI, Iași, 1882, p. 157.

⁵ Sandu Manoliu, *op. cit.*, p. 267; I. Grămadă, *op. cit.*, p. 97 și p. 156.

înainte de ivirea criticei în literatură. Fără îndoială, zice d. autor, că se afla și în astă epocă scriitori buni, care puteau servi de model atâta în privința formei cât și a conținutului. C. Negruzzi, Alecsandri, Bolintineanu, Mureșianu și alții, dar aceștia rămân izolați fără a se afla urmași din cauza că tinerimea crescută în ideile de după 1848 era îmbătată de laudele cu care jurnalistică încuraja mediocritățile literare, și astfel nu se putea face distincție între opere de valoare și între scrieri fără fond și fără formă.

Pe când se scria la noi mai mult, zice d. autor, pe când laudele reciproce erau în culme, pe când unul avea geniul lui Horațiu și altul întrecea pe Goethe și așa mai departe, pe atunci apare ceva nou în literatura noastră. Apare critica și trage o dungă groasă peste formele nebazate ale culturii noastre înainte de 1860. Se ocupă d. autor mai departe cu activitatea d-lui T. Maiorescu ca <și> critic, și desfășură principiile direcției noi critice, încheind cam astfel: „Voiesc să termin printr-o reflexiune asupra stării noastre mai cu seamă dincoace de Carpați. Să ne întrebăm adică pentru ce principiile direcției critice nu sunt adoptate peste tot locul, pentru ce o mare parte din tinerimea transilvăneană și bucovineană, vorbește și scrie o limbă lipsită de dulceața și farmecul limbii lui Alecsandri, Negruzzi, etc., pentru ce scrierile autorilor noștri pe care străinătatea le pune alături cu ale vestitului scriitor Turgheniev, sunt prea puțin încă cunoscute și apreciate în propria lor patrie? Răspunsul la această întrebare este ușor de aflat. Tinerimea este un product al creșterii; în juneță omul este asediat, am putea zice, de o mulțime de afecțiuni; tot ce este împrejurul său îl mișcă și îl mișcă puternic, influențează asupra sa cu atâta tărie încât ei marchează caracterul. Mai târziu e silit să voiască așa, să-i placă, să citească așa după cum i s-a format gustul de școală. În școlile noastre nu este introdusă peste tot locul o lectură aleasă din scriitorii noștri cei mai buni; și cunoscut este că numai lectura operelor scrise într-o limbă frumoasă și de valoare nepieritoare în privința conținutului nobilizează sufletul, înalță fantezia și dezvoltă judecata. Poeziile lui Alecsandri, Bolintineanu, Alexandrescu, Eminescu, criticile lui Maiorescu, proza lui Odobescu, Bălcescu, nuvelele lui Slavici, Negruzzi și Gane, povestirile lui Creangă și Ispirescu n-ar trebui să lipsească din nicio școală, n-ar trebui să lipsească zic, de pe masa niciunui român bun. Numai pe această cale au ajuns francezii, englezii, germanii, italienii a fi națiunile cele mai culte. Noi, românii, nu urmăm acest exemplu din istorie, și este o pată, care cu greu o vom putea spăla înaintea viitorului, că scriitorii noștri de frunte sunt și astăzi în multe părți prea puțin cunoscuți și apreciați după adevărata lor valoare, încât se mai întâmplă și acum ca unii fără să-și dea seama dacă sunt chemați să critice, s-apucă și critizează, (nu critică) pe cei mai eminenți scriitori ai noștri. - Asta e o falsă interpretare a criticii din direcția nouă. - Noi care suntem convinși de rezultatele binefăcătoare ale acestei direcții să introducem principiile ei, peste tot locul, și să combatem experimentele ce se mai fac pe contul progresului nostru¹.

Același I. C. Frunză va publica acest demers în „Gazeta Transilvaniei” din același an, dar îi va dedica lui Solomon Haliță și nuvela „Țica lui Codoriște” pe care a publicat-o în revista „Familia” de la Oradea².

¹ I. C. Frunză, art. cit., pp. 159-160.

² Idem, Țica lui Codoriște, în „Familia”, Anul XVIII, Oradea Mare, 1882, nr. 33, pp. 393-395 și nr. 34, pp. 406-408.

Au apărut și alte opinii privitoare la serbarea de la „România Jună” dedicată „Convorbirilor Literare”. O atitudine critică a avut-o Dr. Grigore Silași care a dezbătut aceste probleme în mai multe numere din „Familia”:

Tinerii noștri de la „România Jună” sărbătoriră, cum se știe o ședință literară festivă a existenței de 15 ani a foii „Convorbiri Literare” și a societății „Junimea” din Iași. N-avem nimic de zis în contra acesteia, în contra faptului în sine. Din contră, ne bucurăm din inimă văzând via interesare, ce junuimea noastră încă de pe timpul studiilor sale <se documentează> față de mersul și de progresul ori regresul literaturii naționale; văzând elita tinerimii noastre năzuindu-se a îmbărbăta acest mod și din parte-și oricare succese ale literaturii și culturii române.

Ne mâhnim, însă, cu părere de rău mărturisesc, modul acestei manifestațiuni a junimii românești de la instituțiile de învățământ superior din Viena... „România Jună”, însă, vrând a constata un succes parțial și încă nu din toate laturile bine definit și admis, lovi, vezi bine, după maniera tinerimii înfocate și înfierbântate spre a nu zice copilărește, în dreapta și în stânga, trăgând tot trecutul, nu de câteva zeci și de câteva sute de ani, al literaturii noastre prin tină...

Permită-ne drept aceea bunii noștri tineri de la „România Jună”, să le vorbim o sinceră vorbă frățească, pentru că acest mod publicul cel mare și mai inițiat în lucrurile istoriei noastre literare și naționale să audă în privința celor zise, făcute și întâmplare la sărbătoarea chestionată și să cunoască și opiniunea contrară...

Corul laudelor fără fine și margine asupra nemaiauzitelor minuni produse de „direcțiunea nouă” pe câmpul literaturii noastre, îl deschide îndată referințele d-lui Frunză...¹.

Dar ne spune d-l Frunză că „Junimea” din Iași „prin critică a contribuit în mod însemnat la renașterea literaturii noastre din starea haotică și i-a dat viață”. Critica „direcțiunii nouă”? Să vedem ce plătește aceasta, frază sonoră, pe care o călăresc și ceilalți oratori și dizertanți de la festivitatea din vorbă. De aceea ne și luăm ziua bună de la d-l Frunză ca să putem conversa și cu domnii Popazu, Haliță, Mera și Albini...².

Tot pe calea președintelui o mână și d-l Haliță, care în operatul său, după d-l Frunză, concentrat în direcțiunea critică în literatura noastră, împrăștiind în memoria fiecărui fazele prin care ne-a trecut literatura, cu deosebire a dat o icoană a ei de la 1848 până înainte de ivirea criticii în literatură. D-l Haliță află în în astă epocă scriitori buni, care puteau servi de model atât în privința formei cât și a conținutului: Negruzzi, Alecsandri, Alexandrescu, Mureșan și alții; dar aceștia rămân izolați, fără următori, din cauză că tinerimea crescută în ideile timpului de după 1848 era îmbătată de laudele cu care jurnalistică încuraja mediocritățile literare. Pe când laudele erau în culme, pe când unul avea geniul lui Horațiu, altul întrecea pe Goethe și așa mai departe, pe atunci apare ceva nou în literatura noastră, apare critica, și trage o dungă groasă peste formele nebazate ale culturii noastre înainte de 1860. Așa d-l Haliță! Să ne oprim puțin aici.

¹ Dr. Grigore Silași, *Domnul Slavici și serbarea „României June” întru onoarea „Convorbirilor Literare”, în „Familia”, Anul XVIII, Oradea Mare, 1882, nr. 35, pp. 422-423.*

² *Ibidem*, p. 423.

Noi nu împiedicăm în aceea că și d-l Haliță atribuie „direcțiunii nouă” introducerea criticii ca a unui ceva nou în literatura noastră; nici în aceea că prin aceasta, critica direcționistă trage dungă peste întreg trecutul literaturii noastre de la 1860 în sus, deci și peste epoca celor mai mari poeți, relevați și de domnia-sa, cu care ne putem lăuda până acum. Cauza, însă, pentru care lăudații literartori români corifei n-avură în răstimpurile din vorbă succesori mari, ori și mai mari ca dâșii, ni se pare cu totul alta decât cea indicată de Haliță...

Domnul Haliță se mai plânge și tânguiește că principiile direcțiunii critice nu sunt adoptate peste tot locul; că o mare parte din tinerimea transilvană și bucovineană vorbește și scrie o limbă lipsită de dulceața și farmecul limbii lui Alecsandri, Negruzzi ș.a.; că aceasta provine din creșterea ei prin școli unde nu este introdusă pretutindeni o lectură aleasă din scriitorii noștri cei mai buni; că scrierile lui Alecsandri, Bolintineanu, Alexandrescu, Eminescu, Maiorescu, Odobescu, Bălcescu, Slavici, Negruzzi, Gane, încă și poveștile lui Creangă și Ispirescu, n-ar trebui să lipsească din nicio școală și de pe masa niciunui român bun; că scriitorii noștri de frunte sunt și azi prea puțin cunoscuți la noi și apreciați după adevărata lor valoare, încât unii nechemați cutează a se apuca să critice pe cei mai eminenți din ei (adică să criticăm și totuși să nu criticăm? Ori critica să rămână privilegiu al direcționistilor?) și alte asemenea.

Fie însă destul atâta cu d-l Haliță¹!

Același tineret entuziast a luat inițiativa alcătuirii și editării unui almanah literar, pentru care s-au adresat, firește, lui Titu Maiorescu, cerându-i sprijinul și sfatul. Din acest îndemn a apărut vestitul „Almanah al României June” din 1883².

În carnaval studenții români aranjau „balul românesc”, care era tot așa de strălucit ca oricare alt bal de elită vienez. Un comitet de studenți era pus, de obicei, sub protectoratul Arhiducelui Reiner unul dintre membrii familiei imperiale, care și-a câștigat cele mai mari merite la adresa românilor... Balul se ținea totdeauna într-un local, din cele mai alese. Venitul balului se vărsa în fondul societății „România Jună”. În comitetul de organizare a balului din 1881 făceau parte, printre alții, și năsăudenii Iuliu Moisil și Solomon Haliță³.

Nutrit la filosofia și pedagogia germană, influențat puternic de ideile conducătoare ale „Junimii” și ale lui Titu Maiorescu, Solomon Haliță se întoarce la Năsăud, tânăr, cu solide cunoștințe, cu spirit critic și pătrunzător, cu idealuri naționale curate și cu voința fermă de a înfăptui ceva⁴.

¹ *Ibidem*, nr. 36, p. 434.

² Sandu Manoliu, *op. cit.*, p. 267; I. Grămadă, *op. cit.*, p. 98.

³ Iuliu Moisil, *art. cit.*, pp. 374-375.

⁴ Sandu Manoliu, *op. cit.*, p. 267.

Alexandru Șainelic, *Dascăl bătrân*

DASCĂLII DE ALTĂDATĂ

ELENA VIRGINIA RUSU MATEICIUC

MONICA ȘTEFANIA MĂGUREAN

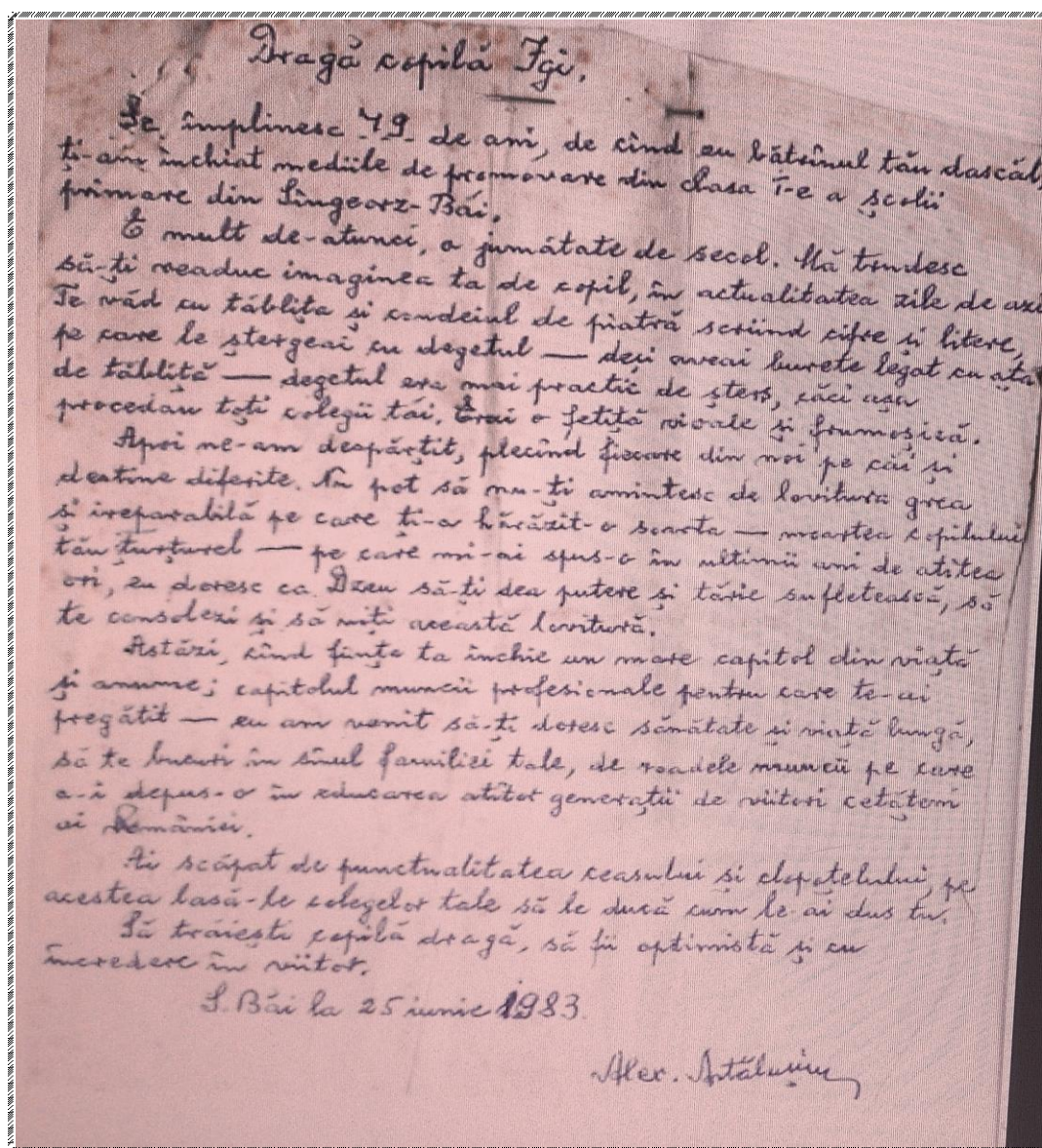
„Mâinile dumneavoastră, doamnă-nvățătoare erau ca niște duminici, ca niște sărbători ale limbii române”

Doamna Elena Virginia Rusu Mateiciuc s-a născut în anul 1927 în localitatea Mititei, județul Bistrița-Năsăud, fiică a preotului Rusu Vasile Baziliu. Începe studiile primare în localitatea Sângeorz-Băi, mutându-se cu familia. Printre preocupările ei spirituale s-a numărat și muzeografia punând bazele primului muzeu etnografic la Sângeorz-Băi, în 1971, devenind autoarea unei broșuri muzeistice și concepând primele secțiuni ale „Punctului muzeistic”, prima inițiativă de acest gen la vremea aceea. Și-a dedicat întreaga viață observării frumuseților ținutului și a antrenat copiii în activitatea de colectare a obiectelor cu valoare etnofolclorică ajutându-i să înțeleagă identitatea culturală națională și cultivându-le patriotismul local.

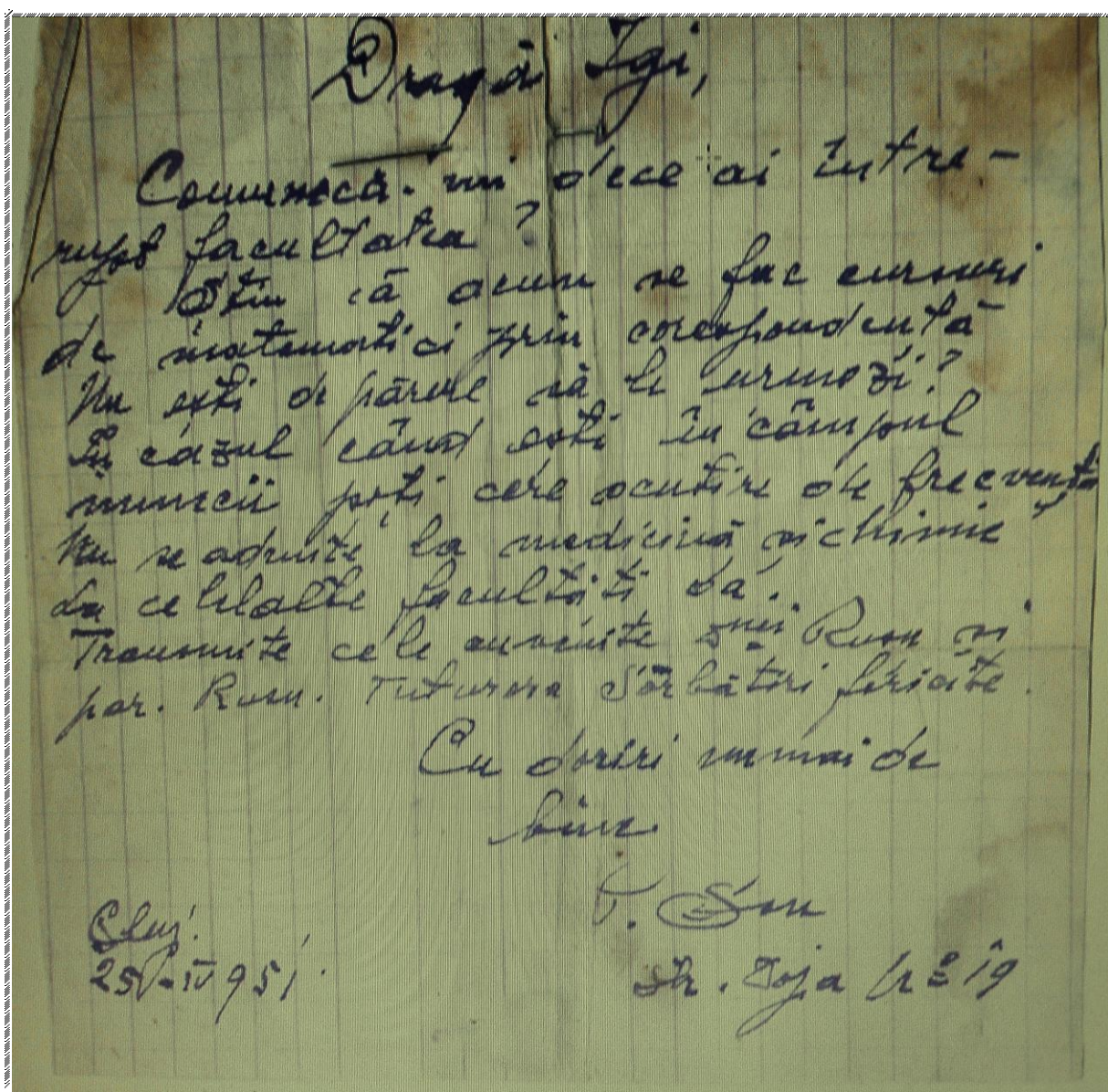

Întreaga muncă a fost recompensată la data de 1 iunie 2013 prin acordarea distincției „Dascăl de Onoare” în cadrul manifestării „280 de ani de învățământ sîngeorzean”. Dascăliță devotată meseriei, dotată cu talent pedagogic și artistic a educat generații de copii, ieșind la pensie și continuând să se ocupe de activitatea de animator cultural. Astăzi își amintește de dascălii care au format-o și pe care îi venerază. Redau mai jos o parte din gândurile-amintiri ale acestei Doamne de Onoare ale Ținutului Sîngeorzan.

Peste ani și peste vremi mă-ncearcă sentimente de caldă aducere aminte și nu uit figurile educatorilor, învățătorilor, institutorilor de Școală de Aplicație, profesori de liceu și oameni de înaltă cultură precum Alexandru Husar, fost coleg al regelui Mihai, ajuns ulterior profesor universitar la Iași și declarat „Patriarhul literaturii ieșene”. „Cu ramură de măslin,/ vin și eu mămucă vin,/ tot mai bun și mai senin, /să mă-nchin și să suspin.” - fragment de poezie din ziarul „Solia Năsăudeană” din vremea aceea. De neuitat este că profesorii erau elita clasei sociale-culturale și de spiritualitate a țării noastre. Erau pătruși de sentimentul patriotic.

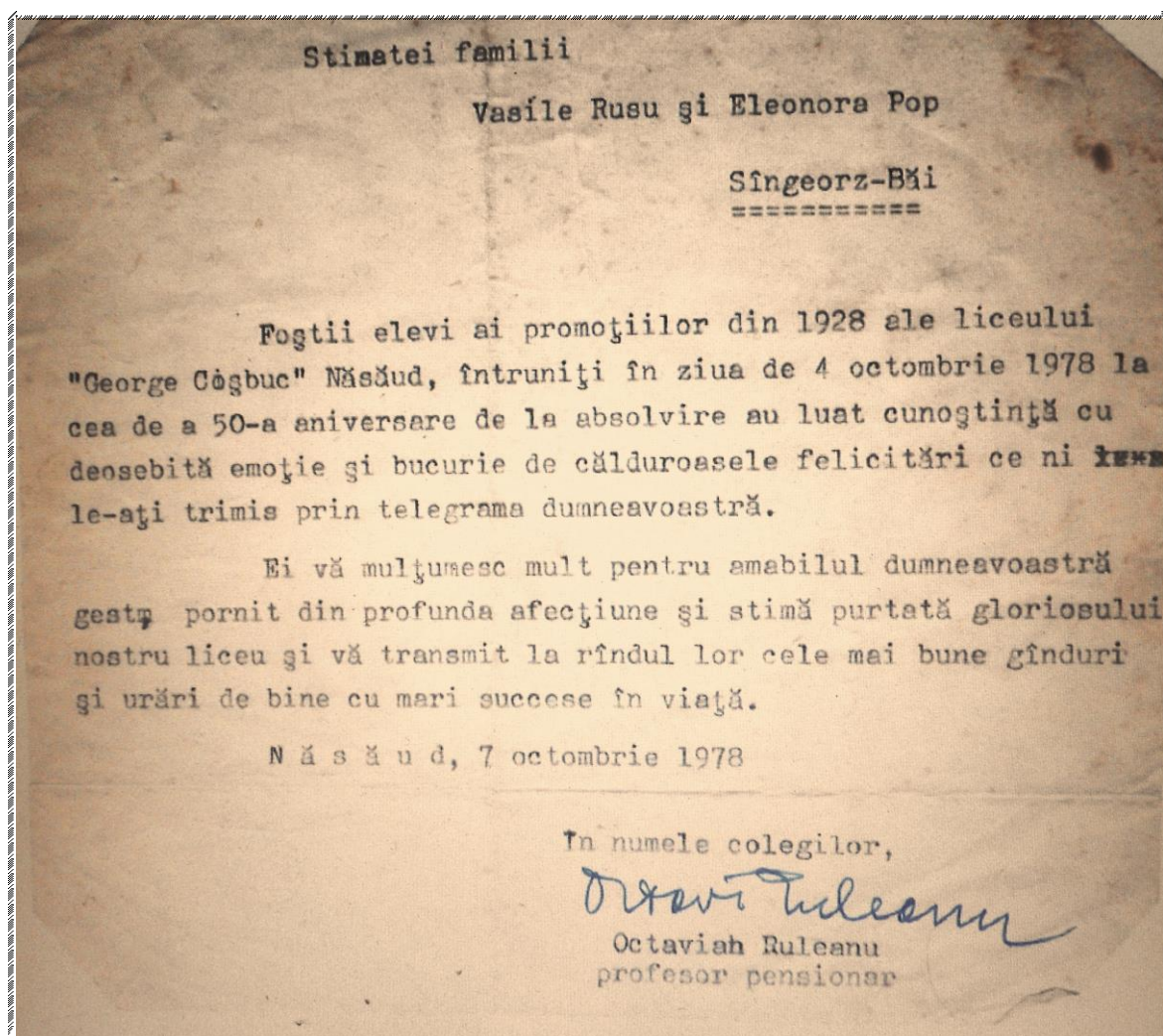
„Mi-aduc aminte de primul meu dascăl, Astaluș Ioan, tatăl poetului Lucian Valea. Învățător, violonist și mare psiholog, făcea pentru fiecare elev deosebite fișe psihologice. Am avut minunatul prilej să-l invit în 1983 la festivitatea pensionării mele. Mi-a scris și o scrisoare caldă de adevărat părinte spiritual, intitulată „Copilă dragă”. Am fost impresionată de ținuta costumului de gală cu care s-a prezentat și de onoarea ce mi s-a acordat mie ca fostă elevă în clasa I-a din Sîngeorz-Băi. De notat că foloseam tăblița cu creion de piatră de pe care ștergeam cu saliva. Mereu învățătorul nostru ne făcea observație, să folosim buretele.

Ulterior am plecat la Școala de Aplicație în clasa a II-a, a III-a și a IV-a din Năsăud. Oh, ce amintiri de neuitat! Câtă dăruire am simțit din partea învățătorului institutor Petre Son și soția Elisabeta. Făceam drumeții cu clasa cântând, la Nepos, unde admiram în voie natura, minunatele priveliști. Urmau apoi cele mai plăcute cântece de primăvară și declamam poezii, toate legate de anotimpul mult îndrăgit. Cu răbdare și tact pedagogic ne antrena la activitatea practică, sădirea pomilor (luna aprilie). Cei 90 de nuci sădiți de noi copii stau mărturie pe șoseaua Nepos-Năsăud. Ce bucurie am simțit când domnul Son ne-a privit cu dragoste și ne-a

recunoscut munca: „Bravo copii! Ați fost harnici!”. Am făcut câteva fotografii și ne-am reîntors la Năsăud. Minunatul dascăl Petre Son organiza piese muzicale. Îl aducea pe profesorul de muzică Șerban Ioan să ne ajute. Tot domnul Petre Son selecționa copii cu talent muzical, literar și sportiv. De Ziua Eroilor (iunie) ne pregătea exemplar să luăm costume de străjer (cămașă albă cu număr pe mânecă - al meu era 147 -, beretă albă cu stemă în frunte și fustă plisată bleumarin). Astfel echipați, duceam flori și coroane pentru mormintele celor ce și-au dat viața neamului românesc. Știam să cântăm „Eroi au fost, eroi sunt încă!”. Știa dascălul nostru iubit să aleagă texte din cele mai potrivite, îndrumând sufletul nostru copilăresc, pentru organizarea pieselor de teatru. Se organizau cercuri literare și muzicale unde se spuneau proverbe, poezii, cântece. Petre Son a avut îndrăzneala să ne ducă la Someșeni să vedem avioanele, lucru deosebit pentru vremea aceea.

După Școala Elementară conform regimului de atunci, se trecea în clasa I-a de liceu. Am plecat și eu să frecventez cele patru clase de liceu, la Liceul Principesa Elena, actual Mihai Eminescu din Cluj. Doamna Directoare Zugravu Florica mi-a fost profesoară de Limba Română. Figura distinsă ne atrăgea, glasul duios și plin de farmec a rămas de neuitat. N-am să uit niciodată ce frumos expunea și se exprima din volumul „Celor care nu cuvântă” de Emil Gârleanu. Mi-a rămas adânc sădită în suflet dragostea pentru animale. Bunul Dumnezeu s-o odihnească și să-i facă parte de Bucuria Cerului.

După doi ani, odată cu Evenimentul istoric-politic „Cedarea Ardealului” m-am retras la Liceul Evanghelic din Bistrița, actualmente Liviu Rebreanu, pension german. Din clasa a VI-a am venit la Năsăud la Liceul George Coșbuc. Eram cinci fete absolvente de liceu: Ileana Cherecheșiu, Doina Tăpălagă, Laura Avram, Lucica Mihalca și eu, Elena Virginia Rusu. Odată cu înființarea Regimentului Grăniceresc Năsăudean se primeau fonduri și erau aduși la Năsăud profesori de elită: Zdrula - profesor de matematică, macedonean, Seplecan - latină, cu studii în Italia, Găzdac - absolvent cu Magna Cum Laude, Filip - fizică, Zoe Persecă și ilustra familie Comes de care mă leagă dragi și neuitate amintiri, având-o ca dirigintă pe doamna Comes și profesor de muzică, pe domnul Comes.

Mulți au fost dascălii care mi-au transformat mintea în suflet învățându-mă că „Educatorul modelează ceea ce natura a creat (Al.Vlahuță)” și că „Adevărata propășire a unei națiuni se măsoară nu după bogăție, ci după umanitatea ei. În viață înaintează numai acela în care inima devine mai blândă, sângele mai cald, creierul mai viu și spiritul intră într-o pace...” .
Îmi amintesc de asemenea motto-ul de pe tabloul de absolvire, versurile lui George Coșbuc:

„Credința-n zilele de-apoi
E singura nădejde-n noi,
Căci multe-s azi cum credem noi,
Și mâine nu-s!”¹

Mă-nchin cu dor și drag la bunii mei dascăli de altădată².

¹ Articolul a fost publicat în „Răsunetul”, Bistrița, 15 iulie 2013.

² Copiile după aceste documente provin din arhiva personală a autoarei.

Foto: Maxim Dumitraș

TRADIȚII

RITUALUL NUPTIAL ÎN LOCALITATEA SÂNGEORZ- BĂI

EMILIA PARASCHIVA POP

III. Nunta de ieri și de azi

În societatea contemporană se manifestă evident tendințe de mondializare și globalizare, care afectează în mod direct moștenirea culturală locală. Identitatea culturală este supusă unui proces de disoluție, sub presiunea modelelor integratoare trans-naționale, europene și extraeuropene. În acest context, obiceiurile românești suferă modificări structurale, dar și de conținut. Sigur că, o dată cu migrația populației în afara granițelor țării, dar și datorită mobilității populației de la sat la oraș, tradițiile și obiceiurile fie s-au pierdut, fie s-au modificat.

Acest ultim capitol își propune să evidențieze, printr-o analiză comparativă, ritualul nupțial din societatea tradițională în raport cu cel din contemporaneitate. Trebuie menționat faptul că, o dată cu desființarea locurilor de muncă din localitate, oamenii au plecat în străinătate sau în orașele mari pentru câștigarea traiului zilnic. Tot mai mulți tineri urmează o facultate, la absolvirea căreia își găsesc un loc de muncă, motiv pentru care nu se mai întorc acasă. Aceste două aspecte contribuie în mod covârșitor la modificarea ritualului nupțial sângeorzan. Pornind de la aceste premise, voi încerca să punctez aspectele care încă se mai performează astăzi, notând, de asemenea și pe cele care au ieșit din uz, rămânând doar în memoria celor mai în vârstă, subliniind totodată formele de revitalizare a elementelor tradiționale.

Respectând structura capitolului anterior, care vizează desfășurarea obiceiului de nuntă cu toate specificitățile ei, în capitolul al treilea voi nota, sub tiparul aceluiași desfășurător, riturile preliminare, liminare și postliminare.

1. Rituri preliminare

1.1. Ocazii de socializare pentru tineri

După 1989, o dată cu deschiderea granițelor țării și cu circulația liberă a oamenilor, s-a deschis mult mai larg calea împrumuturilor culturale, românii dovedindu-se permeabili la noutăți preluate din culturile occidentale.

Deși în mediul urban, acestea au câștigat foarte mult teren într-un timp relativ scurt, totuși, locuitorii colectivităților rurale, în general, păstrează un anumit conservatorism, fiind adesea mai sceptici când vine vorba de abandonarea unor coordonate cu care s-au născut, au crescut, s-au format și pe care le-au transmis mai departe.

Finalul anului 1960 aduce cu el noi și profunde transformări pentru vechea și arhaica localitate de pe malurile Someșului Mare, Sângeorz-Băi. Prin Decretul Consiliului de Stat, la 30 decembrie, capătă statutul de oraș de subordonare regională, statut care îl îndreptățește la investiții de proporții, mai ales datorită stațiunii balneare. Pe baza proiectului elaborat, a fost construit, pus în funcțiune și inaugurat la 18 iunie 1973, Complexul Sanatorial „Hebe”, a cărui capacitate este de 900 de locuri de cazare și tratament. Concomitent se construiește hotelul „Someșul”, cu o capacitate de 600 de locuri de cazare, obiectiv care a fost terminat și inaugurat la 25 iulie același an¹.

Concepțiile oamenilor nu se schimbă o dată cu transformarea localității, din comună în oraș, localnicii păstrându-și obiceiurile și tradițiile locale. Însă o dată cu revoluția din 1989 și deschiderea granițelor țării, foarte mulți sângeorzeni iau drumul străinătății sau pe cel al orașelor mari. Totuși, schimbări mari în desfășurarea obiceiului de nuntă nu apar imediat după '89, ci mai târziu, treptat și probabil, irevocabil, având în vedere contextul societății contemporane. Intruziunile din alte zone folclorice își fac apariția în tradițiile locale datorită mobilității populației, astfel că toate adaptările și împrumuturile devin pionii noi în desfășurarea obiceiului.

În acest context, ocaziile de socializare pentru tineri nu mai sunt cele din trecut, discotecile și cluburile luând locul horei duminicale și al *jocului banilor*. Nici vârsta la care le este permisă tinerilor ieșirea în astfel de locuri nu mai reprezintă un reper, astfel că fetele și băieții au nevoie doar de acordul părinților, neexistând criterii de vârstă stricte pentru *ieșirea în lume*.

1.2. Peșitul

Când doi tineri se plac și doresc să se căsătorească, lucrurile decurg conform obiceiului, își anunță părinții, iar băiatul merge și cere mâna fetei, într-un context mai puțin formal decât cel din trecut. Nici aceasta nu mai reprezintă o condiție *sine qua non* pentru performarea obiceiului de

¹ **Mircea Vlădică**, *Sângeorz-Băi, veche vatră de credință și cultură populară*, Editura Napoca Star, Cluj, 2003, p.254.

nuntă. În ziua de azi, totul depinde de mentalitatea familiei și de rigorile impuse de aceasta. Dacă părinții sunt mai permisivi și mai *moderni*, peșitul nici nu mai intră în categoria etapelor pe care trebuie să le treacă viitorul mire. Dacă, însă, familia fetei este una care încă mai păstrează tradițiile, atunci *peșitul miresei* rămâne încă un obicei demn de luat în seamă în cadrul ritualului nupțial. *Vestirile la biserică* au rămas o condiție absolut necesară, impusă de preoții parohi, fără de care nu poate avea loc nunta. *Strigările* în cele trei duminici consecutive constituie încă o coordonată a ritualului nupțial sângeorzan, cu toate că nu mai are aceeași însemnătate ca în trecut, de multe ori unul din viitorii miri nefiind din localitate și neexistând *nici un impediment canonic la săvârșirea dreptei sfinte cununii*¹. *Tocmala sau logodna* nu se mai practică în mod oficial, existând doar o întâlnire în prealabil între părinții mirilor, cu scopul de a se cunoaște și a se pune de acord cu aspectele organizatorice ale nunții. Nici zestrea nu mai reprezintă o condiție primordială, căsătoriile realizându-se mai mult după bunul plac al tinerilor și nu al părinților, așa cum se proceda în societatea tradițională.

1.3. Stabilirea funcționarilor nunții

Fără îndoială că, o dată cu modernizarea societății, acest aspect al nunții s-a schimbat, rămânând totuși câteva componente nealterate, iar altele fiind înlocuite. Astăzi, nunțile se organizează fie în sălile de recepție ale celor două hoteluri, *Hebe* și *Someșul*, fie în alte restaurante din oraș. Așa încât rolul *socăciței* a dispărut cu desăvârșire, aceasta fiind înlocuită de bucătarul localului împreună cu echipa lui. De asemenea, au dispărut și cei mai vioi funcționari ai nunții, cei care mențineau veselia și se ocupau de îndeplinirea diferitelor momente ritualice. Este vorba despre *druște, cemătoare, colăcari, stegar sau feciorul de împărat*. Astăzi, mireasa este însoțită și condusă spre mire de doi *domnișori de onoare*, iar mirele de asemenea, de două *domnișoare de onoare*, corespondentul druștelor și al cemătoarelor. *Starostele* este cel care coordonează nunta, având același rol ca în trecut. Din păcate, steagul de nuntă și călăreții au început să dispară din ritualul nupțial după 1990. Se întâmplă, însă destul de rar, ca anumiți miri să-și dorească reconstituirea nunții tradiționale, așa încât ei plătesc călăreți care să conducă alaiul. Nașii au același rol de părinți spirituali, doar că s-a înmulțit numărul lor. De obicei, se pun două perechi din partea mirelui și două din cea a miresei. Există cazuri când sunt mai multe perechi de nași, dar acest aspect variază, în funcție de dorința mirilor sau a părinților lor. Astăzi nașii nu mai au obligația de a duce oameni la nuntă ca în trecut, însă darul făcut mirilor în noaptea nunții este unul considerabil, acesta fiind (probabil) și motivul înmulțirii numărului lor.

¹ Preot paroh, AlGeorge Iacob.

1.4. Chematul la nuntă

Invitarea nuntașilor la nuntă are drept scop confirmarea sau negarea raporturilor sociale care prefigurează viitoarea relație. Chematul la nuntă și-a păstrat aceeași structură, doar că acum formula tipică este însoțită și de invitațiile scrise (tipărite). Părinții mirilor invită oamenii la nuntă cu o săptămână, maxim două înainte, însă viitorii miri o fac, de multe ori și cu câteva săptămâni înainte, anunțându-și prietenii sau apropiații. Vestirile de la biserică rămân, însă, cel mai elocvent reper prin care se anunță că viitoarea nuntă va avea loc.

1.5. Mersul *cu cinstea*

În săptămâna nunții, rudele cele mai apropiate, vecinii sau prietenii celor două familii merg *cu cinstea* la casa mirelui și a miresei. Obiceiul s-a păstrat, doar că și-a modificat consistența, darurile schimbându-se în funcție de nevoile actuale. Totuși, din acest obicei, nelipsită este găina.

Toate celelalte obiceiuri din săptămâna nunții s-au pierdut treptat, astfel că viitorii miri nu mai sunt obligați în nici un fel să meargă să se spovedească și să se împărtășească. Împodobirea steagului de nuntă nu se mai practică pentru că jocul steagului a fost eliminat din ritualul nupțial.

2. Rituri liminare

2.1. Gătatul mirilor

Am păstrat sintagma folosită în capitolul precedent doar pentru a putea delimita într-o oarecare măsură etapele nunții actuale. Însă, despre gătitul mirilor de altă dată nici nu mai poate fi vorba în contextul societății actuale.

Mirii nu-și mai confecționează hainele manual pentru că acestea se cumpără din magazine, portul popular fiind înlocuit de elegantele rochii de mireasă și de fracurile asortate cu cravată sau papion.

Mai există, însă, nunți la care nașii poartă cu mândrie, *la ieșit* și în biserică, costume populare.

2.2. *Ieșitul, încinatul și iertăciunile*

Nunta la Sângeorz-Băi începe la casele mirilor. Invitații se duc în ziua nunții (de obicei sâmbăta după masa, arareori duminica) *la ieșit*, fie la mire, fie la mireasă, unde sunt serviți cu băutură și prăjituri. Sigur că astăzi există o gamă largă de băuturi și mâncăruri, însă *ginarsul* cu care

se închină mirilor a rămas băutura tradițională. Mirii își iau în mod simbolic *iertăciune* de la părinții lor, mulțumindu-le, iar aceștia, la rândul lor îi binecuvintează.

Starostele este cel care are un rol mai important în acest context pentru că el este cel care dirijează nunta pas cu pas, înlesnind comunicarea dintre miri și restul invitaților.

La ieșit este întotdeauna muzică, care asigură și întreține atmosfera de petrecere. Se păstrează același traseu ca la nunta tradițională, mai întâi iese mirele însoțit de cele două domnișoare de onoare, apoi mireasa, condusă de cei doi domnișori de onoare. Ei se întâlnesc fie în fața primăriei, dacă nu sunt cununați civil, fie în fața bisericii, dacă demersurile juridice au fost realizate în prealabil. Apoi muzicanții merg după nași, începându-se cu cel mai îndepărtat ca distanță. O dată întrunit alaiul, mirii împreună cu nașii pornesc spre biserică, însoțiți de nuntași. Dacă s-au întâlnit în fața bisericii, intră înăuntru pentru a se oficia cununia religioasă.

2.3. Petrecerea de nuntă

După oficierea cununii, mirii, împreună cu părinții, nașii și apropiații, merg să facă poze, după care pornesc în alai spre localul unde are loc petrecerea de nuntă. La majoritatea nunților încă se mai păstrează obiceiul ca invitații miresei să fie așezați într-o parte a sălii, iar cei ai mirelui în cealaltă. La masa mirilor stau nașii lor, cei din partea miresei în dreapta ei, iar cei din partea mirelui în partea lui. Moșii nașilor, domnișorii și domnișoarele de onoare stau cât mai aproape de aceștia.

Atmosfera de petrecere este întreținută, bineînțeles, de muzică, chiar dacă aceasta nu este întotdeauna cântată de lautari, tot mai des locul acestora fiind luat de varianta computerizată. Însă și acest aspect ține de cei care organizează nunta, de preferințele și de posibilitățile fiecăruia.

Dărilor cu strigare se păstrează în majoritatea cazurilor, dar nu în totalitate, acestea fiind înlocuite uneori cu varianta lăsării plicului cu bani la plecare. *Stricatul miresei* a dispărut din arealul nunții actuale, însă s-a păstrat *jucatul miresei în bani*, care se desfășoară după aceeași rânduială. Tot acum, după ce mireasa dansează cu apropiații, aceasta le oferă soacrei și nașelor cadouri care constau în bijuterii de aur.

Foarte rar se mai performează *jocul găinii*, însă doar simbolic, renunțându-se la strigătura în sine și rămânând doar la oferirea găinii ce urmează a fi răsplătită.

3. Rituri postliminare

3.1. Întorcătura

Așa cum precizam la începutul capitolului, există diferențe majore între nunta tradițională și cea din zilele noastre, însă nu putem omite faptul că unele obiceiuri s-au păstrat, chiar dacă și-au schimbat din însemnătate sau nu respectă în totalitate etapele nunții tradiționale. *Întorcătura* sau

petrecerea de celebrare ce recunoaște relația dintre părinți, ca rezultat al căsătoriei dintre copiii lor, are loc a doua zi după nuntă, fie la casa mirelui, fie la localul unde a avut loc nunta. Astfel, seara, proaspeții miri, părinții lor, nașii, vecinii, prietenii și alți cunoscuți refac atmosfera din ziua precedentă printr-o sărbătoare cu muzică, mâncare, băutură și voie bună.

Ultimul ritual postliminar, *adusul zestrei* s-a pierdut și el printre atâtea altele, astfel că în societatea contemporană zestrea nu mai reprezintă un criteriu și nici un impediment major pentru realizarea unei căsătorii.

Din această prezentare diacronică și comparativă, se poate observa că osatura ritualului nupțial a rămas neschimbată de-a lungul timpului. Astfel, în prezent, ca și în trecut, nunta este alcătuită din rituri de separare (preliminare), de prag (liminare) și de integrare (postliminare). Totuși, elementele care compun fiecare secvență sunt mai puțin substanțiale în perioada contemporană, în sensul în care unele s-au pierdut, iar altele au înregistrat o relaxare sau o simplificare rituală. De asemenea, se observă mutații funcționale ale unor acte, mai ales în sensul deplasării de accent dinspre ritual spre ceremonial și spectacular.

CONCLUZII

Realizată pe parcursul unui an calendaristic, lucrarea de față a dorit să realizeze un demers de recuperare a unor tradiții practicate în a doua jumătate a secolului XX (deceniul al șaselea), precum și de descriere a altora actuale, așezate pe structura celor vechi.

Dintre toate obiceiurile sângeorzenilor, nunta ocupă un loc important, atât prin specificul ei, cât și prin semnificația ritualului pentru destinul celui care o celebrează. Nunta tradițională, ca și cea actuală, a fost organizată în funcție de anumite rigori, etape și legi nescrise. Deși, o dată cu trecerea timpului, obiceiul a suferit transformări structurale și de conținut, el rămâne, încă, unul dintre cele mai de seamă din categoria riturilor de trecere.

Am încercat să contextualizez nunta tradițională, potrivit etapelor componente, prezentând-o pe fiecare așa cum a fost reconstituită de interlocutori. Fiind vorba despre o localitate care, datorită moștenirii culturale păstrate încă în memoria locuitorilor și revitalizate prin ansamblurile de dans popular și a festivalurilor locale, își mai păstrează încă obiceiurile, refacerea traseului nupțial a fost un demers foarte plăcut și util în același timp. Suferind însă modificări, la fel ca orice obicei supus trecerii timpului, ceremonialul nupțial prezintă anumite coordonate constante care încă se mai performează. Capitolul trei reprezintă o analiză comparativă între nunta tradițională și cea contemporană, notabile fiind atât aspectele ieșite din uz, dar mai ales cele comune. De menționat este faptul că, în pofida influențelor străine și a implementării unor obiceiuri preluate din alte culturi (cultura urbană sau cea occidentală), nunta de la Sângeorz rămâne un pilon de susținere în cadrul

riturilor de trecere. Poate și datorită caracterului lor, sângeorzenii, oameni liberi, mândri, orgolioși, iubindu-și pământul, pădurile, poienile cu aceeași patimă ca a fratelui lor, *Ion* (din romanul lui Liviu Rebreanu), nu se dezmint când vine vorba de etalarea portului tradițional ori a obiceiurilor care îi reprezintă și le afirmă identitatea.

„Odată cu mutația profundă care afectează societățile europene, tradiția populară, ca proces de transmitere și de re însușire a cunoștințelor, obiceiurilor și regulilor, aparține din ce în ce mai mult, dacă nu întru totul, trecutului. Alte mecanisme de memorare și de transfer se mobilizează pentru a conduce practicile sociale obișnuite”¹.

Festivalurile folclorice contemporane pot constitui o sursă de recuperare și reînvățare a unor elemente tradiționale locale, aflate în curs de disoluție, din cauza schimbărilor sociale și culturale majore din ultimele decenii.

Prin conținutul câtorva pagini de tradiție locală, am dorit să realizez o radiografie a obiceiului nupțial sângeorzan. În mod sigur au existat și omisiuni, însă scopul lucrării certifică dorința de a scoate la iveală cele mai adânci izvoare neatinse de amprenta globalizării și modernizării societății.

Se poate afirma că ritualul nupțial actual de la Sângeorz-Băi reprezintă o împletire de elemente tradiționale și moderne, astfel că elementele noi, inevitabile, se inserează pe fondul cultural moștenit, pe structura veche a obiceiului.

¹ **Jean Cuisenier**, *Tradiția populară*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2005, p. 89.

Bibliografie

1. **Biblia**, traducere de Părintele Patriarh Teoctist, *Epistola către Efeseni a Sfântului Apostol Pavel*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 2006.
2. **Bot, Nicolae**, *Studii de etnologie*, Editura Casa Cărții de Știință, volum îngrijit de **Ioana Bot și Ileana Benga**, Cluj-Napoca, 2008.
3. **Cuisenier, Jean**, *Tradiția populară*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2005.
4. **Gorovei, Artur**, *Datinile noastre la naștere și la nuntă*, Editura Paidea, București, 2002.
5. **Kligman, Gail**, *Nunta mortului, Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*, Editura Polirom, Iași, 1998.
6. **Marian, Simion Florea**, *Nunta la români*, Editura Grai și Suflet-Cultura Națională, București, 1995.
7. **Pamfile, Tudor**, *Dragostea în datina tineretului roman*, Editura Saeculum I.O., București, 1998.
8. **Pop, Mihai**, *Obiceiuri tradiționale românești*, ediție revăzută, postfață de Rodica Zane, Editura Univers, București, 1999.
9. **Șeuleanu, Ion**, *Poezia populară de nuntă*, Editura Minerva, București, 1985.
10. **Șeuleanu, Ion**, *Nunta în Transilvania (în contextul ceremonialului nupțial românesc)*, Editura Viitorul românesc, București, 2000.
11. **Sohorca, Iustin**, *Datini și folclor din Sângeorz-Băi*, Editura Plaiuri năsăudene și bistrițene, Cluj-Napoca, 1988.
12. **Van Gennep, Arnold**, *Riturile de trecere*, Editura Polirom, Iași, 1998.
13. **Vlădică, Mircea**, *Sângeorz-Băi, veche vatră de credință și cultură populară*, Editura Napoca Star, Cluj, 2003.

Listă de interlocutori

1. **Algeorge Iacob**, preot paroh, 66 de ani.
2. **Georgeș Saveta**, 66 de ani, casnică.
3. **Petri Saveta**, 57 de ani, ospătar.
4. **Pop Saveta**, 58 de ani, pensionară.
5. **Pop Sandu Florin**, 35 de ani, istoric.

Anexa 1

Strigături la găină

„Uitați-vă oameni buni
Ce jigane hădă vine
Luați pușca ș-o-mpușcați
O-mpușcați între picioare
C-acolo-i carnea moale
S-o-mpușcați pe la genunce
C-acolo-i carnea dulce.”

(**Georgeș Saveta**, 66 de ani)

Sau

„Uitați-vă oameni buni
Ce dihan mare vine
Nu știu, găină-i ori pui?
Cri-că o prins-o de pe Grui.
Nu știu găină-i ori cioară?
Or fi prins-o pe la moară.
O mâncat mălai din ciur,
De-aceia-i subțire-n c...
Cu picioarele-n plăcintă
O murit înăbușită.
Cu măргеle la grumazi
Vă feriți și n-o mâncați!
Foaie verde de trifoi
Hai socăciță-napoi:
S-o-mpărțim noi amândoi!”

(**Petri Saveta**, 57 de ani)

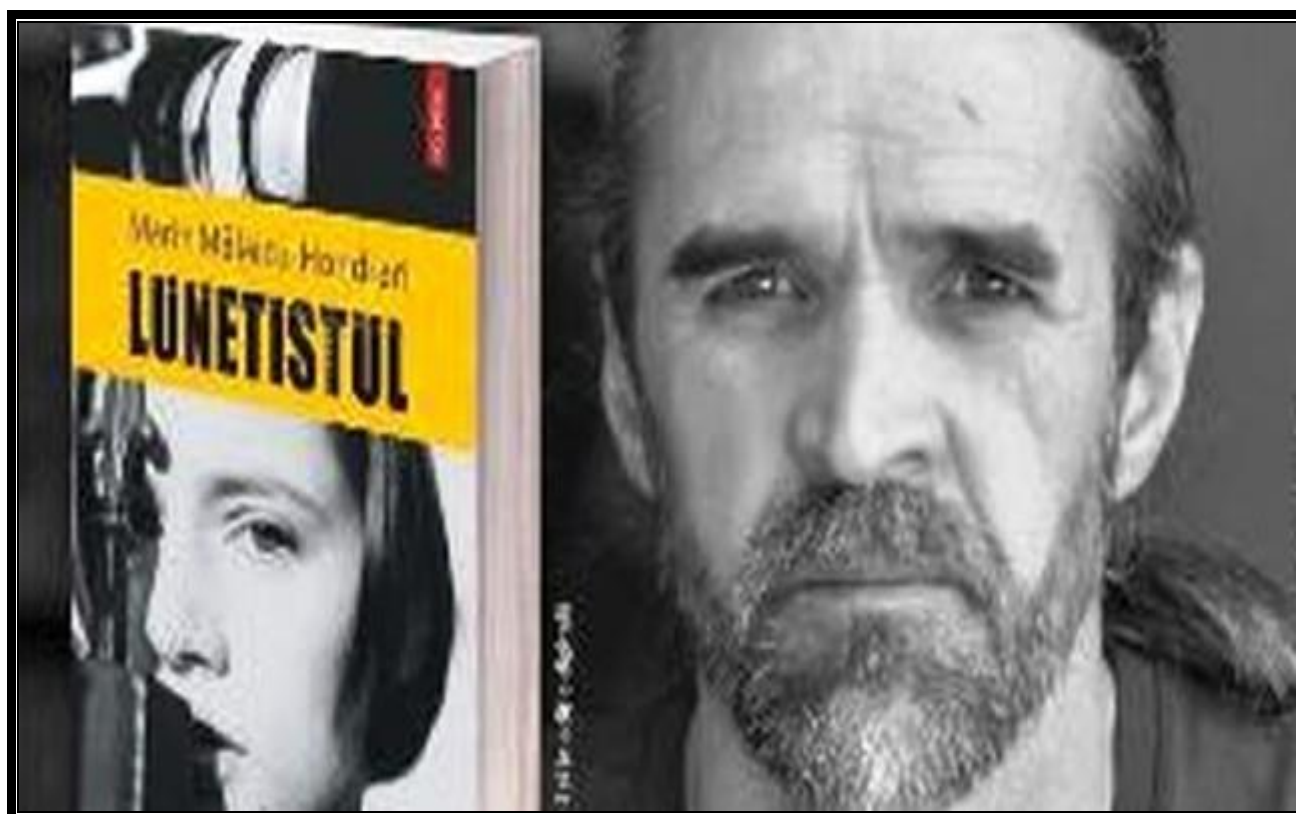
Anexa 2

Strigătură la *desagi*:

„Faceți-mi o țâr de drum
Până la nănașu bun!
Faceți-mi o țâr de cale
Până la nănașa mare!
Nănași mari să fiți voioși
Pe doi colăcuți frumoși!
Pe colaci și pe dăsagi
Să vă fie finii dragi!
Da dăsagii-s în lătunoi
Îi dați finii înapoi!
Că dăsagii îs țesuți bine
I-a pune-n spate la mire!
Și le-o pune o ațișoară
Și-o duce cu ei la moară!
Și le-a pune băieraș
Și-a mere cu ei în oraș!
Le-a pune o ață neagră
Trei băieți într-o dăsagă
În dăsaga dinainte
I-o pune o țâr de merinde
Și a ieși afar-din sat
Să știe că-i însurat!”

(Georgeș Saveta, 66 de ani)

Marin Mălaicu-Hondrari

DESTINE ÎMPLINITE

Marin Mălaicu-Hondrari

Poet, prozator, traducător

Născut la 29 ianuarie 1971, în Sîngeorz-Băi.

A publicat cărțile:

Zborul femeii pe deasupra bărbatului, poeme, ed. Eikon, 2004, premiul Uniunii Scriitorilor, filiala Cluj

Cartea tuturor intențiilor, roman, ed. Vinea, 2006, ed. Cartea Românească, 2008, ediția a II-a

Apropierea, roman, ed. Cartea Românească, 2010

La două zile distanță, poeme, ed. Charmides, Bistrița, 2011, premiul revistelor *Poesis Internațional și Transilvania*

Lunetistul, roman, ed. Polirom, 2013, Premiul pentru Literatură al orașului Bistrița, acordat de Centrul Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud

Prezent în antologiile de poezie *Camera*, *La Neagra*, *Jazz și poezie*, *Cele mai frumoase poeme*

ale anului 2011 și în antologia de proză *Prima dată*, editura ART, 2013

A susținut mai multe lecturi în țară și în străinătate (Novi Sad, Veneția, Viena, Leipzig).

Poeme și fragmente de proză apărute în reviste și antologii din străinătate, în limbile sârbă, maghiară, franceză, spaniolă, germană, engleză, olandeză.

Traduceri:

Luis Landero – Portretul unui bărbat imatur (editura All)

Dragostea în spaniolă – Antologie de povestiri de clasici ai literaturii spaniole (Editura All)

Mario Vargas Llosa – Visul celtului (editura Humanitas)

Mario Vargas Llosa – Călătoria către ficțiune – Lumea lui Juan Carlos Onetti (editura Humanitas)

Enrique Noguera – Ore la Mogoșoaia/Horas de Mogoșoaia, ediție bilingvă, editura Charmides

Mario Vargas Llosa – Arme și utopii, editura Humanitas

Care Santos – Încăperi ferecate, editura Humanitas

Mario Vargas Llosa – Eroul tăcut, editura Humanitas

Julio Cortázar – Ocolul zilei în optzeci de lumi (în curs de traducere pentru editura ART)

A tradus poezie de autori hispanici, cum ar fi: Alejandra Pizarnik, Roberto Bolaño, Nicanor Parra și povestiri semnate de Pablo D´Ors și Miguel Ángel Cáliz.

A scris, în colaborare cu regizorul Tudor Giurgiu, scenariul după romanul *Apropierea*.

Marin Mălaicu-Hondrari: Viața și literatura se împletesc sau fascinația pentru literatură

Discuția cu Marin Mălaicu-Hondrari a furat doar o oră dintr-o după-amiază, dar a fost o oră plină în care s-au spus multe despre cea mai recentă carte a sa **Lunetistul**, apărută la Editura Polirom, dar și despre volume mai vechi precum **Cartea tuturor intențiilor** și **Apropierea**.

Atunci când literatura devine destin și viața se împletește cu ea, și totuși trăiești în lume, un om printre oameni, ce rezultă? Privind la Marin Mălaicu-Hondrari m-am gândit că o anumită sfială și o voce în șoaptă atunci când vorbești despre ea.

Andreea Chebac: Am citit o frază care prezenta astfel ultima dumneavoastră carte, **Lunetistul**: „un fel de altă biografie a autorului”. Ne puteți explica?

Marin Mălaicu-Hondrari: Cred că fraza respectivă se referea la clapeta de pe coperta a patra a cărții unde eu am încercat o altfel de biografie a mea. Cei care vor citi textul vor înțelege: cumva e vorba de o trecere foarte rapidă în revistă a vieții mele de când am plecat în Spania până m-am întors. O perioadă care m-a marcat foarte tare și care până la urmă m-a făcut să scriu cel puțin trei cărți: **Cartea tuturor intențiilor**, **Apropierea** și **La două zile distanță**.

AC: Pentru că ați pomenit de perioada spaniolă trebuie să vă întreb: cum ar fi arătat literatura dumneavoastră fără experiența spaniolă?

MMH: Cred că mult mai săracă în primul rând, cu mult mai puțină substanță atât la nivel stilistic cât și la nivelul poveștii, pentru că experiența spaniolă nu mi-a marcat doar viața ci și literatura iar la mine de foarte multe ori cele două se îmbină.

AC: Ce a însemnat perioada spaniolă, pentru că mulți cititori găsesc adesea această sintagmă? A însemnat o sumă de întâmplări care v-au inspirat sau mai mult de atât?

MMH: Mult mai mult de atât, mare parte din ce-am trăit în Spania (2002-2007) nu se regăsește în cărțile mele, altceva se regăsește: întâlnirea cu limba spaniolă în primul rând, cu Spania - Andaluzia în special - și cu literatura de limbă spaniolă. M-au interesat mai puțin întâmplările pe care le-am trăit, cât mai degrabă cum acele întâmplări m-au condus spre un anumit gen de literatură. Dacă n-aș fi ajuns în Spania eu n-aș fi învățat niciodată limba spaniolă pentru că atunci când am ajuns acolo nu știam deloc spaniola.

AC: Cele trei cărți - **Cartea tuturor intențiilor**, **Apropierea** și **Lunetistul** - au multe lucruri comune: personaje, spațiul de desfășurare etc. Cum ar trebui citite: ca o trilogie sau separat? Și în ce ordine?

MMH: Cred că pot fi citite în orice ordine, nu există o poveste care să străbată liniar cele trei cărți și nici nu ar trebui luate ca o trilogie. Eventual ca un fel de trilogie din punct de vedere al temei: **cred că în toate tema mare este însăși literatura**.

AC: Aveți multe personaje „literofile” - devorează literatură iar viața lor se desfășoară între paradigme din literatură. Toate considerațiile pe care ele le fac despre diverse cărți vă aparțin?

MMH: Asta uneori e o acuză: faptul că personajele mele sunt mult prea literare, sau calofile. **Există o tendință de a considera un roman calofil sau nerealist dacă în acel roman cineva citește... ceea ce mie mi se pare o mare prostie, că doar nu toți mergem doar la piață...** Eu trăiesc printre oameni care citesc cărți și mă întâlnesc cu oameni cu care vorbesc despre cărți. Există astfel de oameni, de ce să nu scriem și despre ei? Iar părerile lor sunt de multe ori în cărțile mele. Unele îmi parțin bineînțeles, dar pe altele încerc să le fac să se potrivească personajului - nu sunt de acord cu ele neapărat. De exemplu în **Lunetistul**, Carlos Murillo Ponti exprimă câteva păreri despre poezie cu care nu sunt deloc de acord, dar se potrivesc cu personajul.

AC: Uitându-mă la personajele dumneavoastră constat că lunetistul, Constantin, suferă cea mai brutală transformare dintre toate: din tânărul trimbulind, pasionat de literatură și îndrăgostit până peste cap, el devine lunetist. Cum v-ați hotărât să-l faceți lunetist și nu altceva?

MMH: E o observație foarte bună. Există cred două chestii brutale în **Lunetistul**, una e cea pe care ai pomenit-o - el se hotărăște să se facă lunetist pentru că îi trebuia un șoc care să-l scape de obsesia pentru iubirea vieții lui, care plecase cu un alt bărbat - Cristina. Al doilea e întâlnirea cu Carmen Mercedes, unde ea face un gest pentru el care pare mult mai puțin riscant sau mult mai puțin dramatic decât cel pe care îl face Constantin. Ea îi bagă mâna pe sub tricou

și-l mângâie pe spate iar gestul acesta al ei practic e gestul care îl rupe din obsesie. Ca să scapi de obsesia unei femei trebuie s-o înlocuiești cumva. Până la urmă cui pe cui se scoate. Relația lui Constantin cu Cristina – marea iubire - continua doar în mintea lui. La un moment dat în carte cei doi se întâlnesc peste ani la o pensiune undeva lângă Malaga și e unul dintre fragmentele la care am lucrat foarte mult pentru că e un moment decisiv în care el încearcă din răspuțeri să rămână agățat de iubirea pentru Cristina pe când ea, în tot acel fragment se arată absolut nepăsătoare pentru că ea e într-o cu totul altă relație. De asta dialogul lor e aproape un dialog al surzilor.

AC: Am remarcat personajele feminine care apar în cărțile dumneavoastră și care sunt puternice, sunt niște caractere. Nu vă este greu să creați personaje feminine credibile?

MMH: Nu. Spre norocul meu îmi ies destul de bine poate tocmai pentru că eu cred că nu există diferențe atât de mari între bărbați și femei încât să gafez total. La nivel mental cred că mai mult sau mai puțin gândim la fel sau măcar ne preocupă aceleași lucruri esențiale. Îmi amintesc că Amos Oz are un roman (n.r. Soțul meu Michael) în care vocea este în întregime a unei femei și a fost întrebat cum a reușit vocea aia superbă, și-a dat seama cum gândesc femeile? Iar el a zis: „Nici o clipă nu m-am gândit la cum gândesc ele. Eu am scris cum gândeam eu.”

AC: Trebuie să fii un fin psiholog pentru a reuși personaje credibile?

MMH: Asta fără îndoială. Trebuie să fii foarte, foarte atent la tot ce e în jur ca să poți să scrii. Mie îmi place enorm un vers al Angelei Marinescu care sună așa: „Atenția e semnul visceral al pasiunii.” Mi se pare un vers genial. Nu poți să scrii ceva dacă nu ești pasionat și atunci atenția este semnul visceral chiar al acestei pasiuni. Dacă se cere ceva dincolo de talent minim și de foarte multă muncă, e atenția. **Nu poți să fii nesimțit și să scrii poezii.**

AC: Cum a apărut ideea albumului cu „fotografiile pe care aș fi vrut să le am” din **Lunetistul**?

MMH: Cred că avem cu toții niște fotografii în minte pe care am fi vrut să le avem, e imposibil să nu fie așa. Mi-a venit ideea pur și simplu gândindu-mă la orele lui de veghe, la ce-ar fi făcut lunetistul în ascunzătoare pândindu-și prada și mi-a venit ideea asta că s-ar gândi, și-ar aminti și că la un moment dat i-ar plăcea să aibă o fotografie la el pe care n-o avea. După aceea a fost simplu să trec la un album cu poze fictive. Spre bucuria mea mai mulți cititori mi-au spus că și ei au în cap întotdeauna un album cu poze fictive. Astfel de imagini au forță prin absență. **Cred că amintirile puternice sunt cele care există doar în mintea noastră, cu tot riscul de a deveni false**, pentru că avem tendința în timp de a le îmbunătăți.

AC: Ați spus că nu știți spaniolă atunci când ați plecat în Spania și totuși ați învățat-o foarte bine încât ați ajuns să traduceți cărți din limba spaniolă. Cum este experiența de traducător față de cea de scriitor și cum trebuie să fie o traducere reușită?

MMH: Partea a doua a întrebării e extrem de potrivită în prezent pentru că din păcate avem parte de traduceri din ce în ce mai proaste și asta se simte imediat. Nu trebuie să cunoști cartea în original ca să-ți dai seama că traducerea e proastă. Trebuie doar să citești două pagini și vei vedea că nu sună bine. E un test extrem de simplu. O traducere bună sună foarte bine în română, pur și simplu și e ca și cum ar fi scrisă direct în română. Nu știi ce s-ar putea face pentru a se îmbunătăți calitatea traducerilor. Din păcate înainte de '89 traducerile erau de o calitate mult mai mare. Erau niște traduceri extraordinare. Bine, realizate și de mari scriitori – Gellu Naum de exemplu și alții. **Se traduce mult și prost dar nu putem noi rezolva problema asta, ci editurile în primul rând.** Cred că totul pleacă de la editura care angajează un traducător. Acel traducător trebuie să dea măcar o probă înainte. Să zicem că-i dai un capitol iar dacă acel capitol e prost nu-i mai dai traducerea, nu stai să-i arăți unde ar fi trebuit să îmbunătățească pentru că atunci e clar că și cartea va fi varză. Apoi dacă vrei traducători buni trebuie să-i plătești bine. Și atunci editurile preferă să lucreze cu tot felul de traducători, oameni care traduc extrem de mult - când traduci zece cărți pe an e imposibil să le mai traduci bine pentru că te grăbești vrând-nevrând. Munca de traducător e extrem de importantă dacă e bine făcută. Traducerea livrează cititorilor literatură din alte limbi. E extrem de important pentru mine ce face Antoaneta Ralian să zicem din engleză sau Radu Paraschivescu, pentru că datorită lor știu și eu ce se întâmplă în literatura de limbă engleză. Dincolo de asta, munca în sine e destul de ingrată pentru că traducătorul și-a pierdut tocmai acest statut de care vorbim. Noi știm ce face el, dar nu-i este recunoscută munca asta de fapt. Am văzut că de multe ori editurile nici nu-și pomenesc traducătorii, sigur că scriu pe carte, că n-au cum să nu scrie, dar pe urmă nu mai pomenesc nimene de ei. De redactor ce să mai zic... **ca și cum o carte ar apărea din neant**¹.

AC: Am găsit într-una dintre cărțile dumneavoastră următorul citat: „dacă dragostea nu se face cu de-a sila, ei bine, literatura tocmai cu de-a sila se face.” Adică?

MMH: Aici cred că-am exagerat puțin, nu reprezintă exact ce cred eu, personajul spunea asta, dar cred că ceea ce voiam să zic e că **există o latură diabolică a literaturii care te face de mult ori să-ți spui că nu contează ceea ce faci, că faci degeaba, că oricum s-au scris mii de cărți și că ce mai faci și tu îngroșând rândurile scriitorilor.** Asta te frânează foarte mult și de fiecare dată când lucrezi la o nouă carte apare și ideea asta și atunci o faci mai în silă, continui să scrii, până depășești blocajul și pe urmă iese iar soarele.

AC: Știi că ați contribuit la scrierea scenariului pentru filmul ce se va face după romanul dumneavoastră **Apropierea**. Cum a fost această experiență?

¹<http://www.bookblog.ro/interviu/marin-malaicu-hondrari-viata-si-literatura-se-impletesc-sau-fascinatia-pentru-literatura-partea-I>

MMH: Scenariul este practic încheiat. Regizorul Tudor Giurgiu m-a ajutat foarte mult pentru că eu nu mai scrisesem niciodată un scenariu. Dificultatea a fost destul de mare până mi-am dat seama că cinemaul și literatura sunt două chestiuni total diferite. Un scenariu nu are nimic în comun cu un roman, se scrie cu totul altfel. La început mi-era greu să văd personajele altfel decât erau în **Apropierea** pentru că eu aveam o părere evident preconcepută despre ele și-atunci mi-era greu să schimb, chiar și numai pentru a le da altă înfățișare.

AC: Ne-ați vorbit despre literatura spaniolă și despre faptul că experiența din acei ani v-a ajutat să vă apropiați de ea. Aveți un preferat?

MMH: Am mai mulți. Unii îmi plăceau dinainte de a merge în Spania, îi știam din traduceri cum ar fi Julio Cortázar, Borges, Sabato, dar după ce am ajuns în Spania am descoperit câțiva scriitori care pe atunci nu erau traduși în limba română, cum ar fi Roberto Bolaño, de care tot vorbesc și vorbesc și vorbesc în speranța că o să fie cât mai citit.

AC: Chiar voiam să vă întreb de Bolaño, ce v-a făcut să fiți atât de apropiat de el?

MMH: Cărțile. Cărțile lui îmi plac enorm. Felul lui de a scrie mi se potrivește ca o mânășă, e tot ceea ce-mi doresc să găsesc într-o carte. Pentru mine **Detectivii sălbatici** e un roman fără cusur, de la acțiune, la poveste, la cum e spusă povestea, stil, totul... Lucrurile astea sunt mai greu de explicat pentru că e ca și cu gusturile: de ce unora le place roșul iar altora le place verdele?

AC: Referindu-ne acum la scriitura dumneavoastră: cât durează în medie să terminați o carte?

MMH: Cel mai repede am scris **Cartea tuturor intențiilor** – practic scrierea efectivă a durat vreo șase luni. Apoi **Apropierea** a durat cel mai mult – un an și opt luni, dar asta și pentru că m-am blocat vreo patru luni. Iar **Lunetistul** mi-a luat șapte-opt luni. Dar oricum fiecare a însemnat cel puțin doi ani în care m-am gândit înainte de a începe să scriu, de aici pleacă totul. Încep să mă gândesc, după care îmi notez mici chestii, tot dezvolt subiectul în minte iar când încep să scriu e mult mai simplu, merge repede pentru că am practic ideile.

AC: Cum știți că o carte e gata și nu vreți să mai adăugați nimic la ea?

MMH: Doamna Adriana Bittel zicea că „*simți că o carte e gata atunci când face poc!*” Simți brusc că nu mai ai nimic de spus și ce mi se pare mie mai interesant e momentul în care știi dinainte cu două-trei capitole când vei termina, cum vei termina. E ca și cum ai merge cu trenul și știi că mai sunt trei stații și ajungi. Dar asta ține puțin de inteligența artistică, de a ști cum să închei, când să închei, să nu o lungеști prea mult.

AC: Am găsit un citat dintr-un alt interviu dat de dumneavoastră în care ați spus „*e foarte greu să îți recitești o carte.*” De ce?

MMH: Intervine o distanță prea mare între mine și text. O pot reciti înainte s-o predau editurii, dar după ce-am predat-o, n-o mai recitesc niciodată, asta e clar. N-am o explicație neapărat pentru asta. E o reacție viscerală, nu mă pot apropia. Dacă ar trece 40 de ani, atunci poate aș reciti-o cu mare curiozitate să văd ce făcea tânărul acela... Dar deocamdată nu e cazul.

AC: Poet sau prozator?

MMH: Poet. Sper... Asta-mi doresc și oricum citesc mai multă poezie.

AC: De ce credeți că în România publicul de poezie e mult redus față de cel de proză?

MMH: Se întâmplă nu numai în România, ci oriunde în lume. Și e firesc cumva - poezia presupune alte instrumente de deciptare. Așa cum de exemplu există un foarte mic public pentru astrofizicienii, nu? Tot așa, oamenii ăia muncesc, fac și ei tot felul de chestii, descoperiri, dar nimeni nu știe. Așa și în poezie, ei între ei.

AC: V-ați gândit vreodată ce caracteristici ați vrea să le imprimați cărților dumneavoastră?

MMH: Cumva cred că sunt romane cu inserții destul de mari de poezie, fără ca asta să dăuneze prozei. Cred că asta e destul de greu de realizat iar dacă mi-a ieșit sunt foarte bucuros pentru că eu nu suport proza poetică, nu-mi place proza sentimentaloidă. E altceva proza cu inserții de poezie. De exemplu toți autorii incluși în așa-zisul realism magic fac asta, uneori chiar până la sațietate, până la baroc ca în cazul lui Gabriel Garcia Marquez. Și apoi aș vrea să cred că îmi stăpânesc bine cărțile, adică știu ce vreau să fac, știu ce structură li se potrivește.

AC: De unde fascinația pentru scriitorii sinucigași?

MMH: **E o nișă a fascinației mele pentru literatură în general.** La un moment dat mi-am dat seama că foarte mulți dintre autorii care-mi plac s-au sinucis. A fost o constatare de bun simț, nimic altceva. Dar m-a interesat mai puțin faptul că s-au sinucis, ci ce-au încercat ei să facă.

AC: La ce lucrați acum, proză sau poezie?

MMH: Deocamdată am scris câteva poeme. Mi-ar plăcea să scot un volum de poeme anul viitor dacă nu în 2015. Și în același timp am început foarte încet să mă gândesc la un roman care ar trebui să fie o ficțiune politică.

AC: Tot în spațiul iberic este plasată acțiunea?

MMH: Nu, va fi într-un spațiu inventat în întregime. Nu știu ce va ieși...nu știu nici măcar o voce cum va fi. Dar am subiectul și știu ce vreau să dezvolt.

AC: Scriitorul român preferat?

MMH: Îmi plac destul de mulți scriitori români. În proză și în poezie e Mircea Cărtărescu fără îndoială. Angela Marinescu la poezie, Dan Coman, la poezie și chiar și la proză - el are un volum de povestiri foarte bun **Irezistibil** și romanul **Parohia**. Apoi dintre debutanți: Simona Sora cu **Hotel Universal** - un roman cu care am rezonat tocmai prin inserțiile de poezie. Mai sunt Bogdan Coșa - unul dintre tinerii autori pe care eu chiar mizez și cred că va da la un moment dat o carte mare. Dintre cei care nu mai sunt în viață îmi plac foarte mult Ștefan Bănuțescu, Camil Petrescu - mi se pare printre marii prozatori ai lumii, nu doar ai României.

AC: Care este cea mai mare bucurie pe care v-a adus-o scrisul?

MMH: Dincolo de o bucurie uriașă, inexplicabilă atunci când scriu, e bucuria de a cunoaște câțiva oameni care s-au dovedit foarte, foarte importanți pentru mine. Dacă n-aș fi scris nu i-aș fi cunoscut niciodată. E fabulos să cunoști pe cineva prin literatură și mai mult, prin cărțile tale.

AC: O iluzie care s-a spulberat odată cu apariția primei cărți?

MMH: Nu neapărat o iluzie s-a spulberat, s-a spulberat ceva din inocența pe care o aveam atunci. Niciodată n-o să mai am bucuria primei cărți apărute - **Zborul femeii pe deasupra bărbatului**. Sigur că și-acum mă bucur când apare o carte nouă, dar bucuria e de mai scurtă durată, de mult mai mică intensitate¹.

Ioana BRADEA, INTERVIUL DE VINERI²

Marin Mălaicu Hondrari: „Creierul meu secretă singur stupefiante...”

Este ok pentru scriitorii tineri că trebuie să se ocupe și de promovarea cărților pe care le scriu? Cum te descurci cu marketingul care e atât de important pentru vânzarea unei cărți...?

E obligatoriu ca să poți să vinzi o carte. Și trebuie să te zbați ceva mai mult, mai ales când e vorba de proză. Dacă în cazul cărților de poezie ele oricum circulă mai mult sau mai puțin underground - cărțile de proză chiar se pot vinde. Proza se cumpără, spre deosebire de poezie. Dar pentru asta trebuie să te plimbi foarte mult, trebuie să ajuți și tu pe lângă ce face editura la care publici. Neavând un agent literar, nefiind un sistem prea bine pus la punct de lecturi în universități sau în licee, mie mi se pare c-ar fi simplu să organizezi un asemenea sistem - dar neavând toate acestea la îndemână - scriitorul trebuie să-și sprijine cumva singur cartea, să aibă singur grijă de cartea lui. Și uneori sigur că e obositor, nu e chiar ceea ce ar trebui să facă autorul - dar cred că la un moment dat toți scriitorii au făcut asta sau fac asta. Chiar dacă aranjează altcineva întâlnirile, tot tu trebuie să faci față întâlnirilor...

Ca să iasă totul aproape perfect - spunea cineva - e nevoie de pâine și circ, chiar și într-o lume a scriitorilor și este nevoie să-ți pui la punct un soi de imagine....

Da, în măsura în care poți să-ți creezi o imagine, ea te ajută, fără îndoială să pătrunzi pe piața cărților și să ajungi și al un alt public care în mod constant cumpără literatură română contemporană. Până la urmă ajungem la vorba lui Thomas Bernard - că scriitorii contemporani sunt un fel de maimuțe și uneori trebuie să facem și pe circarii ca să atragem atenția. Aici sigur că fiecare întinde coarda până unde simte el că poate...

¹ <http://www.bookblog.ro/interviu/marin-malaicu-hondrari-viata-si-literatura-se-impletesc-sau-fascinatia-pentru-literatura-partea-II>

² http://www.bistriteanul.ro/INTERVIUL_DE_VINERI_Marin_M,08/11/2013

Nu ți-ar fi plăcut ca scriitor să te naști în altă epocă...? Te simți comod în timpurile în care trăiești, ești prieten cu vremea de acum?

Poate aș fi preferat secolul XX, deși m-am născut în secolul XX... Dar poate aș fi preferat să scriu în anii 50-80, am impresia că atunci literatura chiar conta, erau foarte mulți lideri în literatură, scriitorii contau politic, dacă e să ne gândim doar la marile mișcări studențești din anii 60 - 70... Dar asta e, m-am născut în timpurile astea, încerc să scriu și să mă comport pe măsura timpurilor în care trăiesc și să mă comport pe măsura timpurilor ...

Ai ajuns la un moment dat în care să te simți tentat să folosești stupefiante, să folosești anumite substanțe care să-ți elibereze inspirația...?

Nu, niciodată nu am folosit stupefiante. Beau cafea, dar nu așa cum povestește Mircea Cărtărescu despre ness, beau 4 - 5 cafele pe zi, fumez, dar nu m-am gândit niciodată la stupefiante. Cred că dacă mă forțez suficient, dacă muncesc suficient de mult - atunci creierul meu începe să secrete singur stupefiante fără să-l ajut deloc. Începe să funcționeze în direcția pe care mi-o doresc.

Autorii

DĂRĂBAN, ALEXANDRU, născut în Sângeorz-Băi (17.10.1960), licențiat al Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” Alba-Iulia; masterat la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca; autor al volumelor *Ieromonahul Ioachim Bâznog din Sângeorz-Băi*, Editura *Charmides*, Bistrița, 2009, *Plânsul dorului (poezie)*, Editura *Sfântul Ierarh Nicolae*, Brăila, 2013, *Ieromonahii Antonie și Ioachim Bâznog*, Editura *Sfântul Ierarh Nicolae*, Brăila, 2013 și a mai multor articole publicate în diferite periodice.

ONIȘOR, VICTOR (1874 – 1932), născut pe plaiuri năsăudene, în Zagra la 19 iunie 1874, fiul unei familii de țărani fruntași, Ion și Ana, student la Budapesta, dobândește o solidă formație intelectuală printr-un contact nemijlocit cu știința europeană, ajunge mai apoi avocat destoinic, profesor admirat de studenți, un om politic important al Partidului Național Român. A debutat în viața publică încă de pe vremea studenției, în anul 1894, în momente de efervescentă politică națională pentru românii din Austro-Ungaria, participând la acțiunile prilejuate de evenimentul Memorandumului. Personalitate marcantă a vieții politice, militare și culturale a Năsăudului, și-a finalizat studiile la Budapesta în anul 1901 și s-a reîntors la Bistrița unde a profesat meseria de avocat. Pe lângă avocatură a îmbrățișat cariera politică pronunțându-se cu vehemență împotriva pasivismului politic. A fost un membru marcant al Partidului Național Român din Transilvania, participând la alegerile locale din 1906, 1908, 1910 și 1919. A acționat în slujba intereselor națiunii române. Victor Onișor s-a pus în slujba poporului român, în special al năsăudenilor, apărând interesele lor în fața sistemului juridic austro-ungar discriminatoriu. Astfel, în anul 1903 va edita „Revista Bistriței”, cu scopul de a aduna „pe toți oameni de bine din împrejurimea aceasta doritori de progres și concentrarea vieții românești pe tărâm social, economic și cultural”. Pentru meritele sale deosebite a fost ales membru al Comitetului Executiv al P.N.R. În această calitate, Victor Onișor, în luna octombrie a anului 1918, a participat la ședința istorică a Partidului Național Român din 12 octombrie 1918 de la Oradea, iar la 1 decembrie 1918 a participat la Alba Iulia la înfăptuirea Marii Uniri, fiind delegat al Năsăudului. În anul 1919 a fost ales deputat de Năsăud în Adunarea Constituantă a României. După realizarea dezideratului unității naționale, în perioada 4 decembrie 1918 – aprilie 1920 a făcut parte din Consiliul Dirigent, fiind secretarul general al Resortului Afacerilor Interne, colaborator de bază al lui Iuliu Maniu. Personalitate puternică a Partidului Național Român din Transilvania, a contribuit nemijlocit la înfăptuirea și consolidarea Marii Uniri de la Alba-Iulia, intrând astfel în galeria personalităților marcante ale României Mari. După actul de Unire de la 1 Decembrie 1918, Victor Onișor a făcut parte din elita intelectualității, și a fost chemat să preia o funcție importantă în cadrul Consiliului Dirigent, fiind desemnat secretar general al Resortului de Interne. Această funcție îi va permite să contribuie la organizarea administrativă a României Întregite, prin proiecte de legi, ordine circulare,

regulamente publicate în Gazeta Oficială a Consiliului, absolut necesare în acel moment. A avut un rol decisiv tocmai datorită pregătirii sale științifice deosebite, precum și a abilităților de bun organizator, fiind foarte meticulos. A organizat legislația privind funcționarii publici, considerându-i decisivi în bunul mers al societății. Demne de menționat sunt preocupările sale în domeniul administrației publice, modul în care a acomodat legislația Transilvaniei cu cea a Vechiului Regat. Fiind un specialist în dreptul administrativ, având funcția de secretar al Consiliului Dirigent, a fost omul din umbra lui Iuliu Maniu, iar uneori chiar l-a înlocuit. Experiența practică dobândită ca avocat, interesul permanent pentru limba română, articolele publicate în gazetele locale și naționale l-au recomandat și l-au impus în fața Consiliului Dirigent. În perioada imediat următoare a fost numit profesor titular la Facultatea de Drept a Universității din Cluj, începând cu data de 1 octombrie 1919. A fost preocupat de istoria dreptului românesc, publicând în anul 1923 „Tratatul de drept administrativ român”. Devenind profesor de drept administrativ și financiar la Universitatea „Ferdinand I” din Cluj, unde va fi iubit și apreciat de studenți, între anii 1922-1923, 1928-1929 va fi decan al Facultății de Drept. Prin activitatea pe care a desfășurat-o pe toate planurile, Victor Onișor a fost un nume care a ridicat zona Năsăudului în istoria Transilvaniei, imprimându-i pecetea Unirii și a credinței strămoșești. Curajul, sensibilitatea, inteligența și pregătirea profesională temeinică l-au așezat în rândul elitelor românești transilvănene moderne.

POP, EMILIA PARASCHIVA, născută în Sângeorz-Băi, licențiată a Facultății de Teologie Ortodoxă, precum și a Facultății de Litere din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, master în cadrul Facultății de Litere din cadrul aceleiași instituții clujene.

MĂGUREAN, MONICA ȘTEFANIA, absolventă a Academiei de Studii Economice din București, Facultatea de Finanțe, Bănci și Contabilitate obținând diplomă de economist și profesor; Profesor discipline economice (Marketing, Finanțe și fiscalitate, Organizarea unității economice, Mediul concurențial, Analiza pieței, Contracte economice, Organizarea resurselor umane, Negocierea afacerii, etc.) în cadrul Liceului teoretic „Solomon Haliță” Sângeorz-Băi – Catedra de discipline economice; Expert contabil liber profesionist; Membră ASTRA Năsăud. Concepție, coordonare științifică și contabilă a Programului Cultural „Europeni prin Tradiții și Valori Culturale” – Editarea Dicționarului Culturii și Civilizației Populare, Vol.I-Jara Năsăudului.

MĂTI, DORU VALERIU, născut în Maieru, jud. Bistrița-Năsăud; licențiat al Facultății de Istorie-Filosofie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, master Universitatea „Petru Maior” din Tg.-Mureș, doctorand în istorie în cadrul Universității „1 Decembrie 1918” din Alba-Iulia; actualmente profesor de istorie în cadrul Liceului „Solomon Haliță” din Sângeorz-Băi.

Cuprins

BISERICĂ ȘI SOCIETATE.....	3
VICTOR ONIȘOR, <i>Todoran</i>	5
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Slujitori și luptători sângeorzeni pentru ortodoxie</i>	11
DORU VALERIU MÂTI, <i>Evreii și societatea năsăudeană</i>	19
PERSONALITĂȚI.....	23
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Viața studentului Solomon Haliță la Viena</i>	24
DASCĂLII NOȘTRI DE ALTĂDATĂ.....	32
MONICA ȘTEFANIA MĂGUREAN, <i>Elena Virginia Rusu Mateiciuc</i>	33
TRADIȚII.....	38
EMILIA PARASCHIVA POP, <i>Ritualul nupțial în localitatea Sângeorz-Băi</i>	39
DESTINE ÎMPLINITE - MARIN MĂLAICU-HONDRARI.....	49
AUTORII.....	56
CUPRINS.....	58

Revistă sprijinită și finanțată de:

CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CASA DE CULTURĂ SÂNGEORZ-BĂI

ISSN 2285 – 8229
ISSN-L 2285 - 8229